

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Smouter, Breukelen

Geestelijke ervaringen

In de IJsselhallen te Zwolle was het begin deze maand een drukte van belang, toen duizenden mensen waren afgekomen op een bijeenkomst rond John Arnott uit Canada, die de "Toronto-zegen" in Nederland kwam verbreiden. Deze zegen bestaat erin, dat mensen volgens de organisatoren door de verfrissende werking van de Heilige Geest spontaan uitbarsten in lachen en gieren, in schateren en juichen. Dat alles aangevuld met het zogenaamde "vallen in de Geest" – dit betekent dat mensen op de grond vallen omdat ze alle controle over zichzelf verliezen.

John Arnott is voorganger van de Airport Vineyard Church in Toronto. Die naam doet me vermoeden, dat er een verband is met de Vineyard Ministries van John Wimber, die eerder in dezelfde IJsselhallen een congres hield dat gericht was op "Power-evangelism": krachtige tekenen, zoals genezingen, die evangelisatie ondersteunen. Een verschil lijkt me overigens, dat van het lachen en vallen gezegd wordt dat het niet zozeer een opwekking is (waarbij velen tot geloof komen) als wel een opfrisser voor dorre christenen.

Wat is er aan de hand?

Het is makkelijk genoeg om enkele sarcastische opmerkingen te maken over zo'n bijeenkomst die gewijd is aan lachen, gieren en brullen in de Geest. Dat wil ik echt niet doen, alleen al omdat het wat goedkoop is. Belangrijker is de vraag: wat is er aan de hand, dat er zoveel belangstelling is voor boven-natuurlijke verschijnselen? Zo breed mogen we het wel formuleren. Je proeft echt een hang naar het bovennatuurlijke. Niet alleen in de christelijke variant, maar ook daarbuiten. Ik denk nu aan de *hausse* rond het medium Jomanda. Tienduizenden

mensen trekken naar haar *healings*, genezings-bijeenkomsten in Tiel. Het zijn er inmiddels zoveel, dat de Nederlandse Spoorwegen er een dagtrip van hebben gemaakt. Mensen zoeken er genezing, warmte en zin en ze nemen hun kinderen mee, tot en met van tijd tot tijd hun huisdieren. De bijeenkomsten worden niet zo expliciet als "occult en paranormaal" aangekondigd als destijds de samenkomsten rond "het zwarte gat". Maar uit dezelfde wereld is het wel. Jomanda komt bepaald met Christus-achtige pretenties en ze heeft het voortdurend over haar contact met de geesten. Het laatste nieuws dat ik over haar verneem is dat ze een eigen show op de televisie krijgt. Van heel dit werk van Jomanda (ik ben nog niet terug in de IJsselhal!) moeten we zonder meer zeggen dat het hoort bij de duistere wereld waar God, onder meer in Deuteronomium 18, van gezegd heeft: blijf er vandaan! Zoek er je heil niet! Het is levensgevaarlijk, juist omdat het *niet* allemaal suggestie is, maar voor een deel ook werkelijk contact met de geesten in de lucht betekent. Wat er gebeurt is, dat mensen de deuren openzetten van hun hart en er zo van alles in toelaten – waar de boze geesten dankbaar gebruik van maken. Je hoort er dan ook hetzelfde over als over alle occulte geneeswijzen: sommigen hebben het gevoel dat ze er aantoonbaar beter van worden. Maar velen krijgen na afloop ook de meest enge verschijnselen, van slapeloosheid en angstdroemen tot en met duistere neigingen.

Geestelijke leegte

De ruimte voor dit alles is ontstaan doordat veel mensen in onze cultuur in een gat gevallen zijn, in een geestelijke leegte. We hebben een tijd achter de rug, waarin mensen hun ziel en zaligheid ophingen aan wetenschap

en techniek. Alle problemen leken oplosbaar. De medische mogelijkheden waren enorm en ook de overblijvende zorgen waren bijna weggenomen. Maar er kwam een kentering en het geloof in wetenschap en techniek raakte in een crisis. Veel mensen hebben het gevoel: er moet ergens meer zijn. Dat is overigens ook zo en christenen kunnen dat weten. Maar wanneer je van God en zijn plan met ons leven niet wilt weten, dan moet je wat anders zoeken. En dan heb je een enorme openheid voor iedere wind van leer. De geestelijke strijd van onze tijd gaat over de invulling van dit gat.

Los van het evangelie

Maar heb ik daarmee nu ook iets gezegd over de lachbuien in Zwolle en over andere bewegingen in deze geest? Niet zo rechtstreeks alsof dat duivelswerk zou zijn. De Bijbel leert ons bij bijzondere geestes-uitingen te vragen of Jezus Christus erdoor geëerd wordt. Ik durf van achter mijn bureau niet te beweren dat dit in Zwolle niet zo was. Sterker: ik geloof van harte dat de Geest ook vandaag bijzondere ervaringen wil schenken. Maar ik zou het niet op de voorgevel zetten, zeker vandaag niet. Teveel mensen zoeken naar bijzondere ervaringen, los van het evangelie van Jezus Christus. Teveel mensen proberen de leegte te vullen met ervaringen buiten de ervaring om van de vergaving van al onze zonden door het bloed van Gods Zoon. En toch is dat de enige ervaring die werkelijk je leven kan vullen. Of om met Paulus te spreken: "Ik wijs u een weg, die nog veel verder omhoog voert" (1 Cor. 12:31) en dan volgt het lied over geloof, hoop en liefde. Dat is het enige verhaal waarmee de kerk van Christus mensen heeft te trekken, omdat het de enige weg van behoud is.

in dit nummer

- 451 H. de Jong, **Wie is toch deze?** 452 A. v.d. Dussen, **Genesis 1 (2)** 454 H. Algra, **Kerkjeugd / jeugdkerk**
456 P.J. van Kampen, **Vijftig jaar geleden stierf 'Tante Riek'** 458 J.K.W. Luth, **Apostolische Geloofsbelijdenis**
460 A. van der Dussen, **Lukas en het kerstfeest** 462 J.M. Louwerse, **Tussen Evangelischen (1)**
463 Johan Klein, **Vijf jaar na de val**

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijzen

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 63 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1994

16 dec. Zendingsvergadering Den Haag met steunbiedende kerken

1995

14 jan. Landelijke Vergadering Apeldoorn
20 mei Voortgezette Landelijke Vergadering Apeldoorn
18 sept. Symposium 25 jaar STAGG te Amersfoort

(Rectificatie)

Aleid of Klaas?

In het artikel "Waarom een reformatisch liedboek? (2)" is een pijnlijke zetfout geslopen. Op bl. 420, 6e regel van boven, staat te lezen: "er gaapt een onoverbrugbare kloof tussen A. Schilder's 'Christus in zijn lijden' en Oosterhuis' relatie met 'de mens Jezus van Nazareth'. 'A. Schilder' had moeten zijn: 'K. Schilder'. Verder staat er op bl. 419, enkele regels boven de helft van de eerste kolom: "Evenmin ben ik het eens met de berijmers van Psalter 1980 die meenden dat de tekst van de Schrift *in het passen en meten* zo letterlijk mogelijk binnen de engte van het couplet moet worden gewrongen." *In het passen en meten* moet zijn: *met wat passen en meten*.

Drs. J.M. Mudde treedt toe tot de redactie

Tot de redactie van ons blad is toegetreden Drs. J.M. Mudde, predikant van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Enschede-Zuid. Daarvoor diende hij zes jaar de NGK-gemeente van Breukelen. Dominee Mudde is 36 jaar en vader van zes kinderen.

Drs. Mudde gaat zich in het bijzonder belasten met de rubriek "Kerkelijk leven" en voorziet daarmee in de vacature van de onlangs afgetreden redacteur Drs. H. de Jong. Deze rubriek is echter zo veelomvattend, dat de nieuwe redacteur in overleg met de redactie naar ondersteuning door één of meer andere auteurs uitziet. Drs. Mudde studeerde eerst twee jaar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en daarna aan de Theologische Universiteit van Apeldoorn. Deze studie met als hoofdvak het Oude Testament en Evangelistiek en Dogmatiek als keuzevakken werd in 1990 cum laude met een doctoraal examen afgesloten. In het kader van zijn studie deed Drs.

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Brutaal geloof
M.R. v.d. Berg, Zoeken en gevonden worden
M.R. v.d. Berg, Sabbat en zondag
F.H. Blokhuis, Jeugd op de kerkeraads-agenda
G. v.d. Brink, Doopformulier (herziene versie)
G. v.d. Brink, Schuldig lijden en de dienst der barmhartigheid
Anneke Elzinga, Brieven
R.R. Ganzevoort, Hoe houden we de kerk bij de jeugd
D. Holwerda, Johannes over Johannes
Johan Klein, 5 jaar na de val van de muur
Casper Koolsbergen, Hans Anders
G. de Lange, Verlangen naar een opwekking

Inleveren kopij

In verband met de komende feestdagen dient de kopij voor het eerstkomende nummer één dag eerder dan normaal ingeleverd te zijn. Konkreet betekent dit dat de kopij voor het nummer van 30 dec. uiterlijk 19 dec. bij mij binnen moet zijn. De kopij voor de rubriek "Kerknieuws" dient echter ingeleverd te worden bij de heer M.J.F. van der Wal te Zeist.

K. Muller

Mudde een omvangrijk onderzoek naar het evangeliserend bezig zijn van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Regelmatig verschenen in ons blad al artikelen van zijn hand. Ook levert Drs. Mudde bijdragen aan de rubriek "Voetlicht" van het Nederlands Dagblad.

BESTUUR GEREFORMEERDE PERS-VERENIGING "OPBOUW"

H. de Jong, Zeist

'Wie is toch deze...?'

(Markus 4 : 35 – 41)

Het gaat weer tegen Kerst, het Christusfeest. Wie is de Heiland voor ons? Is Hij de Zoon van God of is Hij een begaafd mens of zelfs een religieus genie, zoals je tegenwoordig steeds meer mensen hoort zeggen. Wat mij betreft, ik schaar me aan de zijde van hen die het eerste belijden. Als ik zo'n passage uit het evangelie lees als we nu zoëven hebben gehoord, dan zeg ik met de discipelen (zoals Matteüs vertelt): 'Waarlijk, Gij zijt Gods Zoon!' Maar dat zeg ik niet alleen bij een wonder, zoals de stilling van de storm. Veel vaker stuit ik in het evangelie op dat geheim van Hem. De vraag waarop de zojuist gelezen passage uitloopt: Wie is toch Deze...? komt niet alleen bij de wonderen spontaan bij mij op, maar ook als ik Jezus zijn bekende en schijnbaar zo gewone woorden hoor spreken.

Ik heb zo eens door het evangelie bladerend een streepje gezet bij een paar woorden en daden van Jezus die zeer bekend en ook wel geliefd zijn. Maar waarvan u zich misschien nooit hebt gerealiseerd dat ze het geheim van Jezus' persoon levensgroot in zich dragen. En waar je de grootste moeite mee hebt als je niet gelooft dat Jezus de gezondene van de Vader is. Zonder de belijdenis dat Hij de Zoon van God is zijn ze eigenlijk niet te lezen. Voorop een geliefd Heilandswoord: "Komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven; neemt mijn juk op u en leert van Mij, want Ik ben zachtmoedig en nederig van hart..." Stelt u zich nu eens voor dat het een gewoon aards mens is die hier aan het woord is. U mag echt een zeer groot exemplaar van de menselijke soort uitzoeken. De Indische mahatma Ghandi bijvoorbeeld. Maar zou zo iemand u sympathiek worden als u hem zulke woorden hoorde zeggen? Of zou u hem voortaan voor een aansteller, een charlatan houden? Want wie zegt nu zulke dingen van zichzelf? Wie durft zich zo in het centrum van de aandacht te stellen ('Komt allen tot Mij', nietwaar?) en dan ook nog onder de bewering dat hij nederig van hart is?

Ik ga met u naar de zaligsprekingen in de Bergrede. U weet wel, de Bergrede waar zoveel mensen naar verwijzen die in Jezus niets meer dan een begadigde leraar der mensheid willen zien. Je leest daar: 'Zalig de vervolgenden om der gerechtigheid wil'. We kennen dat woord en velen hebben zich eraan opgetrokken. Maar dan: 'Zalig zijt gij wanneer men u smaadt en vervolgt en liegende allerlei kwaad van u spreekt om Mijrentwil'. Dus eerst: vervolgd om der gerechtigheid wil en dan: vervolgd om Mijrentwil. Is

dat soms hetzelfde? Is Jezus dan de gerechtigheid zelve? Dat is toch de aanmatiging ten top? Wie ben je eigenlijk als je van jezelf zulke dingen zegt? Als je de zaak waarom het gaat zo met je persoon verward? Wij geloven in Jezus en daarom vinden wij zulke woorden mooi. Maar kunt u zich voorstellen dat er mensen in Jezus' omgeving geweest zijn die dit soort woorden hoorden en toen zeiden: Dit kan niet; deze man moet weg? Of zoals je in het evangelie leest: Deze verleidt het volk?

Wie is toch Deze...? Denk eens aan het liefelijke verhaal van de bruiloft te Kana. 'Ze hebben geen wijn', zegt Maria en Jezus verandert het water in wijn zodat het feest door kan gaan. Maar heeft u er wel eens bij stil gestaan dat Jezus op deze manier van dit bruiloftsfeest zijn feest maakt? Wat toch eigenlijk voor een gast hoogst onbehoorlijk is. Je staat in zulke gevallen voor een keus: of Jezus is werkelijk die Hij zegt dat Hij is, de Zoon van God, en dan wordt zijn gedrag aanvaard, of Hij is iemand die niet weet hoe het hoort, – bij alle hoge begaafdheid die Hem dan misschien eigen is. Van Jezus is ook dit woord bekend: 'Wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mij niet waardig; en wie zoon of dochter liefheeft boven Mij is Mij niet waardig'. Ook weer een bekend woord, maar eigenlijk ontstellend voor wie niet gelooft dat Hij de Zoon van God is. Wat verbeeldt Jezus zich wel niet, dat Hij zelfs de banden van het bloed, van wie ieder weet hoe sterk die kunnen zijn, ondergeschikt maakt aan de verhouding tot Hemzelf? Mag dit? Kan dit?

Dat klemmt nog veel meer bij het volgende. Jezus roept iemand tot het discipelschap: 'Volg Mij!' En deze man komt met een dijk van een exkuus waar de hele samenleving van onverschillig welke tijd voor opzij zou gaan: 'Sta mij toe eerst heen te gaan en mijn vader te begraven', waarop Jezus de verschikkelijke woorden zegt: 'Laat de doden hun doden begraven, maar gij, ga heen en verkondig het koninkrijk Gods'. Ontoelaatbare botheid toch? Tenzij wij Hem terecht belijden als de Zoon van God.

Let wel, dit zijn woorden van Jezus en gedragingen die nooit ter sprake komen als het over de vraag gaat of Jezus de Zoon van God is. Toch hebben ze dit belijden tot vooronderstelling, ze gaan er stilzwijgend van uit. En zo word je telkens in het evangelie voor de keus, voor het dilemma geplaatst: of Jezus is de Zoon van God (en dan is het helemaal niet vreemd dat Hij zoiets zegt of doet) of Hij is onbehoorlijk. Of Jezus is de Zoon van God (en dan komt het Hem toe zo op te

treden) of Hij is onuitstaanbaar. Of Jezus is de Zoon van God (en dan is zijn gedrag vanzelfsprekend) of Hij is terecht gekruisigd. Een tussenweg is er niet. Je kunt van Jezus nooit zo maar een aardige man maken. En ook geen religieus genie. Want ook van een genie verwachten wij dat hij zich aan de menselijke gedragskode houdt. Jezus breekt daar slag op slag doorheen. 'Wie is toch Deze...?', die vraag stel je dus niet alleen bij de wonderen die Hij doet, maar veel eerder al; ook bij al die woorden en daden waaraan we zo gewend zijn en die iedereen voor zoete koek lijkt te slikken. We leven in een tijd waarin we veel ongeloof om ons heen hebben. Verdrietig genoeg, maar er is ook een voordeel aan. We worden nu zo af en toe gedwongen het evangelie te lezen met de ogen van de buitenstaander. En als je dat doet – meer dan ooit struikel je dan over teksten die je tot dusver alleen maar bekend en mooi gevonden hebt en je realiseert je dat geloven in Jezus Christus inderdaad geloven is. Geloven dat Jezus Christus Gods Zoon is, het is noodzakelijk, wil je het evangelie blijven lezen en het kerstfeest christelijk blijven vieren. Trek je namelijk het God zijn van Jezus Christus af en laat je die belijdenis vallen, dan houd je een onmogelijk en gevaarlijk mens over van wie men zich destijds terecht ontdaan heeft. 'Wie is toch Deze...?', – het is een vraag waar we ook vandaag niet omheen kunnen.

(Toespraak voor de 'Alle-Dag-Kerk' op 16 nov. 1994)

A. v.d. Dussen, Eindhoven

Genesis 1 (2)

"...in 't licht dat leven doet!"

Dat het bericht in Genesis 1 over de schepping van het licht niet beoogt natuurwetenschappelijke informatie te geven, maar opgevat wil worden als evangelieverkondiging, blijkt ook uit het contrast tussen vs 3 en vs 2. Gods eerste scheppingswerk grijpt in op een situatie die heel nadrukkelijk als sinister wordt beschreven. Want dat de aarde 'woest en ledig was', wil zeggen dat er geen leven op aarde mogelijk was. De uitdrukking 'woest en ledig' komt ook voor in Jeremia 4:23. Daar is het de aanduiding van de rampzalige toestand die het gevolg is van Gods gericht over Israël: de dag des oordeels laat het land dood, onherbergzaam, levenloos achter (zie Jeremia 4:24-26; vgl. Jesaja 34:11). In dat kader past de duisternis waarvan in Genesis 1:2 sprake is.

'Duisternis' roept overal in de bijbel nare gedachten op: 's nachts kun je geen hand voor ogen zien, zodat je je ellendig kunt stoten, Johannes 10:10; in het donker opereren criminelen, Job 24:13-17. 'Duisternis' is uiteindelijk de sfeer van de dood, Job 10:21,22; psalm 88:7,13. Met andere woorden: toen God het licht schiep, zette Hij de eerste stap op de weg naar een leefbare wereld. Want zoals 'duisternis' in de bijbel verbonden is met dood en gevaar, zo verwijst 'licht' naar leven en veiligheid. Het slot van psalm 56 (berijmd) zegt het onnavolgbaar mooi:
*Geprezen zijt Gij, HEER, die telkenmale de zon van uw gelaat voor mij deed stralen,
dat ik mag wandelen en ademhalen in 't licht dat leven doet!'"*

Ere wie ere toekomt!

Alles wat de verzen 4 en 5 toevoegen aan het bericht over Gods eerste scheppingswerk, bevestigt dat hier niet vanuit natuurwetenschappelijke interesse naar het fenomeen 'licht' wordt gekeken. God zelf is de eerste, die de positieve waarde ervan vaststelt: "En God zag, dat het licht goed was." (vs 4a) Hij zorgt er ook voor, dat het licht niet 'gegrepen' wordt door de duisternis (vgl. Johannes 1:5): Hij stelt het onverstoerbare ritme van dag en nacht in, zodat het donker steeds opnieuw plaats maakt voor het licht. Hij ontleemt ook aan de duisternis het angstaanjagende: Hij geeft immers een naam aan het donker, 'nacht' (vs 5b), wat betekent dat niet alleen de dag, maar ook de nacht onder zijn heerschappij valt (psalm 74:16). In feite wordt hier reeds de troost van psalm 91 voorbereid: "Gij hebt gij niet te vrezen voor de verschrikking van de nacht, ... voor de pest die in het duister rond waart." Zo drukt de HERE in de schepping van het licht het stempel van zijn goedheid op de wereld. Maar daarmee komt ook de schepping van zon, maan en sterren op de vierde dag in een heel ander perspectief te staan. Vanuit natuurwetenschappelijk

oogpunt gezien is het een hoogst wonderlijke volgorde. Maar als het erom gaat dat het levenslicht een goede gave van God is, krijgt het een diepe zin dat de hemellichamen pas veel later op het toneel verschijnen. Reeds Calvijn heeft hierin de boodschap opgevangen, dat wij mensen niet van zon, maan en sterren afhankelijk zijn voor de elementaire levensvoorwaarde 'licht'. Sprekend over de zegeningen van licht en warmte zegt hij: "Maar om de algehele lof voor dit alles zichzelf toe te eigenen, heeft de Here gewild, dat het licht bestond ... voordat Hij de zon schiep." (Institutie I, XVI, 2) Met andere woorden: ere wie ere toekomt! Blijkens deze scheppingsvolgorde is het uiteindelijk niet de zon, maar de HERE die ons het levenslicht schenkt. In onze eeuw is dat inzicht verder uitgewerkt. Men verwees daarbij naar de daadwerkelijke aanbidding van zon, maan en sterren, zoals die volgens bijvoorbeeld II Koningen 23:5 in Juda heeft plaatsgevonden. Net als de volkeren rondom hen zijn de Israëlieten kennelijk zo onder de indruk geweest van de lichten aan de hemel, dat zij hen verantwoordelijk gingen achten voor het gedijen van het leven op aarde. Genesis 1 geeft te verstaan dat dat echt teveel eer is: zon, maan en sterren moeten zich niets verbeelden – het licht dat leven doet was er al lang voordat zij begonnen te functioneren! Het is zeer opmerkelijk dat deze relativisering van het belang van de hemellichamen bevestigd wordt in de voleinding van de wereld. Volgens Openbaring 21:23 heeft het nieuwe Jeruzalem

"de zon en de maan niet van node, dat die haar beschijnen, want de heerlijkheid Gods verlicht haar en haar lamp is het Lam."

De betekenis daarvan is duidelijk: in de voleinding zullen wij dankzij de onmiddellijke nabijheid van de Here door zijn eigen lichtglans omstraald worden. Het kan niet anders of de glans van zon, maan en sterren zal dan verbleken. De eerste én de laatste dag van de geschiedenis drukken hetzelfde uit: God doet ons, klaarder dan de zon, het licht der wereld schouwen (psalm 36:3 berijmd).

Koelvloeistof...

Het bericht over de scheiding van de wateren (Genesis 1:6-8) roept al evenzeer lastige vragen op voor wie er natuurwetenschappelijke informatie uit wil peuren. Het resultaat van dit scheppingswerk is immers, dat er wateren onder en boven het uitspannel zijn. Met de eerste zijn – blijkens vs 8 en 9 – de watermassa's bedoeld, die op de derde dag samenvloeien tot zeeën en meren. Maar wat te denken van de wateren boven het uitspannel? Velen houden het erop dat hiermee de *wolken* bedoeld zijn. Dat is echter geen geloofwaardige

oplossing. Immers, volgens vs 14-17 brengt God aan het uitspannel zon, maan en sterren aan om licht te werpen op de aarde. Zij bevinden zich dus aan de naar ons toegewijde zijde van het uitspannel, dat voorgesteld wordt als een geweldige koepel. Het is tegelijk duidelijk dat zij hoog verheven zijn boven de wolken. Maar dan is het onmogelijk om de wolken aan te duiden als wateren *boven* het uitspannel. In de lutherse traditie heeft men dan ook erkend, dat met deze wateren een vloed moet zijn bedoeld die als bodem het firmament heeft. Zo spreekt ook psalm 148:4 van de "wateren boven de hemel". Een zeventiende eeuwse Lutheraan heeft zich afgevraagd wat de funktie was van die watermassa, en toen geopperd dat zij dienst zou doen als een soort koelvloeistof voor de sterren! Wie daarover nu het hoofd schudt of in de lach schiet, moet wel beseffen dat dergelijke wonderlijke denkbelden gewoonweg niet uit kunnen blijven wanneer men Genesis 1 op natuurwetenschappelijke wijze leest.

Veiligheid

Ook hier geldt: de diepe zin van het openingshoofdstuk van de bijbel wordt slechts ontsloten voor wie er evangelieverkondiging in wil horen. Met het bericht over de scheiding van de wateren boven en onder het uitspannel heeft Genesis 1 willen zeggen, dat de Here God *veiligheid* heeft gekreëerd. Want van die enorme watermassa's gaat voor mensen een niet te onderschatten dreiging uit. In de psalmen zijn golven en baren een symbool van dodelijk gevaar, vgl. 32:6; 42:8; 69:16. De woedende elementen zijn Jona, de discipelen en Paulus bijna noodlottig geworden. De vloed waarvan Genesis 1:2 melding maakt, is dan ook geen neutraal gegeven, maar heeft – zeker in combinatie met de duisternis – iets angstaanjagends. Die dreiging nu neemt de Here op de tweede en de derde scheppingsdag weg. Van die geweldige wateren geldt: Hij verdeelt en heerst! Door de vorming van het uitspannel bereikt Hij, dat de watermassa's van elkaar gescheiden worden zodat er een veilige plek ontstaat. De geschiedenis van de zondvloed demonstreert dat. Wat gebeurt er dan? Volgens Genesis 7:11 verenigen de wateren boven het uitspannel zich op rampzalige wijze met die onder het uitspannel. Het firmament gaat als het ware 'leken': God draait de sluizen des hemels open, zodat de wateren boven het uitspannel naar beneden kunnen storten. Tegelijk laat God op aarde de dijken doorbreken: "alle kolken der grote waterdiepten braken open". Met andere woorden: het oordeel van de zondvloed bestaat daarin, dat God de scheiding van de wateren ongedaan maakt. Omgekeerd kan het leven

op aarde zich pas herstellen, wanneer de Here die scheiding opnieuw voltrekt door het uitspannel weer waterdicht te maken en de "kolken der waterdiepte" te sluiten, Genesis 8:2. Ziedaar de zin van Gods scheppingswerk op de tweede en de derde dag: Hij stelt grenzen aan de woedende elementen, vgl. Jeremia 5:22.

Ozonlaag

Men komt deze boodschap niet op het spoor, wanneer men van zowel het scheppingsbericht als de geschiedenis van de zondvloed een verklaring verwacht van bepaalde natuurverschijnselen. De 'wateren boven het uitspannel' worden ons niet voorgesteld als een natuurverschijnsel dat men wetenschappelijk kan onderzoeken. Wie dat ontkent, heeft in feite geen verweer tegen de 'koelvloeistof-verklaring'. Dat betekent niet, dat we luid moeten roepen dat de wateren boven het uitspannel helemaal niet bestaan. Want ook dat is ten diepste een uitspraak vanuit natuurwetenschappelijk gezichtspunt, die geen recht doet aan de boodschap van Genesis 1. Die wateren bestaan wel degelijk, maar dan als symbool van de doodsdreiging waar tegen God ons beveiligd. Het leven op aarde, wil de bijbel zeggen, heeft continue Gods bescherming nodig. Die bescherming heeft gestalte gekregen in scheppingsstructuren. God heeft zijn schepping zo ingericht, dat mens en dier veilig kunnen wonen, onbevreesd voor

alles wat hen bedreigt.

Anders dan voor de Israëlieten is voor ons de symboolwaarde van de wateren boven het uitspannel niet direkt doorzichtig. De verkondiging dat God een uitspannel geschapen heeft ter beveiliging van het leven op aarde, zal heden ten dage daarom alleen tot de verbeelding spreken wanneer zij betrekking heeft op dingen die wij als bedreigend ervaren. Die dingen zijn er. Te denken valt aan het gevaar van ultraviolette straling vanuit de ruimte. Wij hoeven voor die straling niet te vrezen, omdat het gas ozon in de stratosfeer ons daartegen beschermt. Het is aardig om te zien, hoe de ozon wordt voorgesteld als een bescherm laag die om onze planeet heen ligt, en dat men bij afbraak ervan spreekt van 'gaten' in die laag. De ozonlaag als het uitspannel dat niet mag gaan lekken – ziedaar het tweede scheppingswerk!

God en het kwaad

Betekent dit alles nu dat God van de aanvang af tegen gevaarlijke tegenkrachten moest optornen? Inderdaad is Gods bescherming tegen de dreiging van duisternis en vloed, zoals Hij die bij de schepping voltrok, wel eens opgevat als zijn overwinning van boze machten. Het kwaad zou de wereld dan niet pas zijn binnengekomen na de zondeval, maar een oergegeven zijn waarop God bij de schepping stuitte. Men verwijst voor die opvatting naar teksten als

psalm 74:13,14 en 89:11. Nu lijkt het wel vast te staan, dat in zulke psalmwoorden begrippen worden gebruikt die in oud-oosterse mythologieën funktioneerden ter aanduiding van de strijd die bij de schepping geleverd moest worden tegen chaosmonsters. Maar daarmee is nog niets gezegd over de betekenis van die begrippen in de Heilige Schrift. B. Holwerda bijvoorbeeld – en hij staat daarin niet alleen – bepleit in zijn diktaat-exegese over psalm 89 de opvatting, dat de genoemde psalmen dat mythologische begrippenmateriaal gebruiken ter aanduiding van Gods overwinning op de farao! Maar daargelaten de betekenis van deze psalmwoorden – in Genesis 1 wordt in geen enkel opzicht de indruk gewekt dat de Here bij de schepping strijd moest voeren tegen boze machten. Integendeel, het gaat alles zeer soeverein toe. Het licht is er, eenvoudig doordat God spreekt, en de wateren worden van elkaar gescheiden zonder dat zij enige tegenstand bieden. Het scheppingsbericht geeft geen enkele aanleiding tot de dualistische voorstelling, als zou de Here de kosmos moeizaam bevochten hebben op demonische chaosmachten. Het kwaad is oorspronkelijk werkelijk vreemd aan de schepping. En toch blijkt het tot de kern van Gods scheppingswerk te behoren, dat Hij tegen dreiging beveiligt. Daarover volgende keer nog iets meer.

(slot volgt)

Pastorale notitie

J.M.Smelik, Nieuwegein

Achter mensen die mis zijn de mens zien

Tijdens een les 'geestelijke stromingen' voor leerling-verpleegkundigen kregen we het erover, wat nu het specifieke is van het liefhebben, waar het in het Christelijk geloof om gaat. Is dat niet: liefde voor wie die liefde onwaardig is? Liefde – niet alleen voor de vriend, de gelijkgezinde, degene die zich prima gedraagt, maar ook voor de andersdenkende, de onsympathieke, de dwarsligger, zelfs de vijand. Die liefde is het, waarin Jezus ons is voorgegaan en waartoe Hij ook wie Hem navolgen wil bewegen. Goedbeschouwd is dat in de godsdienstige wereld iets heel unieks. Maar ja, hoe maak je zoiets nu voor mensen zo concreet dat het in hun eigen leven landt? Ter plekke bedacht ik een voorbeeld. Stel, dat mevrouw Rost van Tonningen – "de zwarte weduwe", over wie in die tijd net zoveel te doen was – hier in Utrecht tijdens een vergadering van haar fascistische club een hartaan-

val zou krijgen en bij ons op de hartbewaking zou worden opgenomen – en jij zou daar als verpleegkundige werken, hoe zou je er dan tegenover staan? Zou je haar de rug toekeren en weigeren haar te behandelen? Oei, moeilijke vraag! De meesten voelden toch wel aan dat het te ver gaat om geen hulp te bieden. Maar er was er een, die heel beslist zei: „Ja, dat zou ik inderdaad weigeren. Aan zo'n mens heb ik geen boodschap ...” Keihard maar eerlijk! Staat zo'n reactie ver van ons af? Zouden wij als zo iemand bij ons in de buurt kwam ook niet liever met een grote boog om haar heenlopen? 't Is toch afschuwelijk en onverdragelijk, dat deze vrouw doorgaat met fascistische meningen te spuien en het nationaalsocialisme te verheerlijken? En dan ook nog een staatspensioen opstrijken. En te kennen geven je memoires te publiceren. Je zou haar toch! Wie wil het nu voor zo een opnemen? Toch weten we maar al te goed uit het Evangelie, dat Jezus juist wel met zulke mensen wilde omgaan. Met hoeren, tollenaars, landverraders, zondaars – want dat waren ze wel degelijk! Ook al werden ze door de samenleving met de nek aangekeken, Hij liet hen niet links liggen. Hij zocht hen op, kwam wel bij hen thuis, al met hen ... en liet hen merken, dat God niemand afschrijft. In de hoop, dat ze zouden loskomen van hun verkeerde handelwijze, hun waanideeën, hun verloedering. De Heer Jezus doet wat Hij kan om men-

sen uit het isolement te halen waarin ze, al is het door eigen schuld, gevangen zitten. Kortgeleden las ik een artikel over de zoon van Rost van Tonningen. Hij moet niets hebben van het gedachtengoed van zijn vader en moeder. Een zoon van zulke ouders te zijn heeft zijn leven bepaald niet gemakkelijk gemaakt. Jarenlang heeft hij met het verleden geworsteld. Hij heeft zich verdiept in de beweegredenen van zijn vader om zo overtuigd voor de N.S.B. te kiezen en zo'n kwalijke rol te spelen. Wat hij ontdekte was, dat z'n vader een naïeve idealist is geweest, en niet de gemene misdadiger waarvoor hij door velen nog altijd wordt gehouden. Hij ging iets zien van de mens in hem. En zijn moeder? Wil hij met haar nog contact hebben? Ja. Om – zoals hij zegt – haar niet nog meer in het isolement te drijven waardoor ze alleen maar fanatieker zou worden. Er moet toch nog iemand zijn die een beroep doet op haar mens-zijn? Is dat een kwestie van 'het bloed kruipt waar het niet gaan kan'? Moet je 'eigen zoon' zijn om het te kunnen opbrengen zo achter mensen met een verwerpelijke gedrag toch de mens te zien? Zouden we dat – hoe moeilijk ons dat ook kan vallen – niet allen kunnen leren van Hem, die Gods eigen Zoon wordt genoemd en tot het uiterste heeft getoond mensen – en zelfs vijanden – lief te hebben?

H. Algra, Den Helder

Kerkjeugd/jeugdkerk

Eerste deel van het verslag van de 5e ouderlingenconferentie in de Nederlands Gereformeerde kerken¹.

Op zaterdag 12 november werd in de Utrechtse Jeruzalemkerk weer een ouderlingenconferentie belegd. Het was niet de eerste keer dat de aandacht zich vooral richtte op de positie van jongeren in kerk en samenleving. "De keuze voor opnieuw dit onderwerp hangt samen met de dynamiek van de tijd," aldus dagvoorzitter A. Hekkert. "De snelle veranderingen in de maatschappij vragen opnieuw om een oriëntatie op het onderwerp."

Tijdens het ochtendprogramma konden de aanwezigen luisteren naar een betoog door de heer J.J. Lakerveld uit Emmeloord². Totvoorkort was hij leeraar Nederlands en conrector op een scholengemeenschap in Emmeloord. Hij noemde de titel van de inleiding: hoe houden we de jeugd bij de kerk? nogal pretentius. Het gaat immers niet in de eerste plaats om de kerk, maar om de vraag naar de levende Heer. De heer Lakerveld noemde als 'basis' voor het spreken over dit onderwerp een regel uit het dooplied 333: *"als Gij het Zelf niet vast blijft houden."* Het voorgaande wil niet zeggen dat we dus niets meer te doen hebben. De Here wil ambtsdragers gebruiken voor Zijn doel.

Veranderingen in de samenleving

Vervolgens ging de inleider in op de veranderingen die onze samenleving kenmerken. Je wist vroeger dat er buiten gezin en kerk anders gedacht werd, de tegenstellingen waren duidelijk. Nu zijn grenzen vervaagd of zelfs weggefallen. De wereld dringt het gezin binnen via kranten, tijdschriften, de radio en vooral door de televisie. Kenmerkend is o.a. het individualisme (de *walkman-cultuur*). Ook valt op dat jongeren vaak in verschillende culturen leven: in de kerk ben je een ander dan op school; het geloof heeft dan weinig consequenties meer voor het dagelijks handelen.

99 + 1

De heer Lakerveld maakte onderscheid tussen 3 groepen jongeren:

- jongeren die heel bewust met het geloof bezig zijn op alle levensstadiën.
 - de meegaande jeugd, die weinig eigen keuzen maakt
 - de kritische nee-zeggers.
- Uiteraard gaat het hierbij om een kunstmatig onderscheid, je kunt niet iedereen 'zomaar' indelen. De inleider toonde zich verontrust over de geringe aandacht die er in de kerken is voor de jeugd, met name van de tweede en de derde groep. Waarom staan de jongeren aan de rand van de kerk zo weinig op de agenda van kerkeraad en Landelijke Vergadering? Moet de kerke-

raad niet andere prioriteiten stellen? Het gaat niet alleen om het voortbestaan van de kerk, maar ook om het behoud van onze jongeren! Jezus liet immers de 99 schapen achter om het ene verloren schaap te zoeken?"

Adviezen

Vanuit zijn ervaring als ambtsdrager gaf de heer Lakerveld aan het gehoor een aantal suggesties mee. Een paar voorbeelden: ouderen moeten zich op de hoogte stellen van de leefwereld van jongeren. Wat houdt jongeren in het dagelijks leven bezig? Op catechesatie moet men niet alleen kennis bijbrengen, er moeten ook verband aangebracht worden met het dagelijks leven. Als dat verband niet duidelijk is, ontstaan er (nog gemakkelijker) verschillende leefwerelden die niets meer met elkaar te maken hebben. Voor jongeren boven de 16 jaar adviseerde de heer Lakerveld apart huisbezoek. Voor de jongere is dat belangrijk, maar ook hun ouders kunnen zich dan gemakkelijker uiten. Het is van belang dat jongeren vertrouwen hebben in de ambtsdrager en bijvoorbeeld weten dat je als ambtsdrager ook geheimhouding hebt. Voor jongeren die de deur uit gaan zou je een speciale middag of avond kunnen beleggen met het oog op de toekomst. Het betekent een verzwarende van het ambt, "maar bedenk wel: er staan zaken van levensbelang op het spel. Kunnen onze jongeren straks als leesbare brieven van Christus in de wereld staan?" Met deze klemmende oproep aan de aanwezigen besloot de heer Lakerveld zijn referaat.

Diskussievragen

Na de inleiding was er de gelegenheid om in discussiegroepen met elkaar van gedachten te wisselen over een aantal stellingen. De stellingen worden ook in 'Opbouw' weergegeven. Misschien zijn ze te gebruiken voor een gesprek in de eigen gemeente.

- In de inleiding wordt gesteld dat kerkeraden beleid moeten uitstippelen, prioriteiten moeten stellen. Wat vindt u hiervan? Wat vindt u van de in de inleiding genoemde prioriteit dat we er aan gaan werken dat alle gemeentelieden – en in de eerste plaats de ouders – ook van kleine kinderen – een levende gemeente gaan vormen?*
- Het uitgangspunt van de inleiding is duidelijk: kerkverlating is vaak een gevolg van een groter probleem – gebrek aan een levende band met de Here bij de oudere generatie en vooral de merkbaarheid daarvan in gezin en gemeente. Hoe kijkt u daar tegen aan?*

- In het betoog werden twee redenen genoemd om bij jongeren apart op huisbezoek te gaan (ten behoeve van de jongeren zelf, maar ook in de richting van de ouders). Wat is uw oordeel daarover?*
- Noem eens enkele activiteiten die in uw eigen gemeente met het oog op de jeugd ondernomen worden.*
- Op welke wijze wordt er in uw gemeente huisbezoek aan jongeren gebracht?*
- Welke mogelijkheden ziet u om het bezoeken van de jeugdvereniging te stimuleren? Vindt u dat de gang van zaken op de jeugdvereniging aan de jeugd zelf overgelaten moet worden? Of moet er op de achtergrond bijgestuurd worden?*
- In hoeverre moeten we in de kerkdienst met de jeugd rekening houden?*

Het gesprek

De gesprekken over de vragen werden in willekeurig samengestelde discussiegroepen gevoerd. Daardoor kon een uitwisseling van ervaringen uit verschillende gemeenten plaatsvinden. Uw verslaggever kon slechts één groep bijwonen, de opmerkingen komen dan ook uit deze discussiegroep. Naar aanleiding van de eerste stelling kwam naar voren dat in enkele gemeenten al beleidsmatig een bepaald thema besproken wordt. Zo behandelt de kerk van Zoetermeer binnen allerlei geledingen (kerkeraad, kerkdiensten, verenigingen, catechisatie) het thema 'relatie en vriendschap'. In de gemeente van Almere loopt het kinder- en jeugdwerk als een rode draad door kerkdienst en gemeenteopbouw heen. In een andere gemeente is het jeugdwerk een vast punt op de agenda van de kerkeraad. Een zeer ervaren kerkeraadslid merkte op dat er vaak veel zaken op het bordje van de kerkeraad terecht komen en dat het in de praktijk moeilijk is om prioriteiten vast te houden.

Of er een rechtstreeks verband bestaat tussen de levende band met de Here bij ouders en kerkverlating door kinderen werd in de groep in twijfel getrokken. Die levende band is zondermeer nodig en we zullen in de gezinnen vaak ook meer moeten (leren) spreken over onze persoonlijke geloofsvragen. Alleen blijven er ook dan voor ons moeilijk te begrijpen situaties. Zoals Manasse, de zoon van Hizkia, de band met God kwijt raakte, zo zien we ook in onze kerken gezinnen waar ouders, die open met het geloof bezig zijn, toch moeten ervaren dat kinderen de band met de kerk verbreken.

De noodzaak van apart huisbezoek aan jongeren werd in de groep groten-

deels onderschreven. In sommige gemeenten is het regel, in andere gemeenten wordt het aan jongeren gevraagd. Over de leeftijdsgrens werd eveneens van gedachten gewisseld; in één gemeente bleek men al vanaf de leeftijd van 12 à 13 jaar bezig te zijn met apart jongerenpastoraat.

Tenslotte de laatste vraag (door tijdgrek werden de vragen 4, 5 en 6 overgeslagen). De tendens is om rekening te houden met jongeren. Een bezwaar is dat de vraag vaak op het bordje van de predikant terecht komt. Lang niet iedere predikant voelt zich hier voldoende voor toegerust (in de opleiding voor predikant wordt hier m.i. nog altijd onvoldoende aandacht aan besteed/ H.A.). Genoemd werden nog de zgn. kerk/schooldiensten, het inzetten van jongeren bij bepaalde thema's tijdens de dienst, het zingen van liederen die jongeren aanspreken. Als heel andere invalshoek werd het organiseren van zomerkampen voor de jeugd genoemd: het samen iets kunnen doen.

Noten:

1 Het verslag van het middaggedeelte, met een referaat door Dr. R.R. Ganzevoort uit Doorn, wordt geplaatst in het volgende nummer.

2 De volledige tekst van de beide lezingen wordt in begin 1995 geplaatst in 'Opbouw'.

H. Algra, Den Helder

Treinreis met bijbel

De plaats van handeling: de trein van Leeuwarden naar Amersfoort. Vier jongeren komen tamelijk uitgelaten en luidruchtig terug van een weekje Terschelling. Het bier heeft niet overdadig, maar toch al wel rijkelijk gevloeid.

men tamelijk uitgelaten en luidruchtig terug van een weekje Terschelling. Het bier heeft niet overdadig, maar toch al wel rijkelijk gevloeid.

In Zwolle stapt een meisje in. Ze zet haar tas op een stoel aan de andere kant van het gangpad, tegenover de jongens. De reactie is voorspelbaar: "Hé schat, waarom kom je niet bij ons zitten, plek zat!" De jongens schuiven alle vier een eindje op, zodat het lijkt of er 6 zitplaatsen zijn in plaats van vier. Dan ziet één van de jongens een opschrift op de jas van het meisje. "Krijg nou wat, ze heeft iets christelijks op haar jas!"

Praten over sex en de dood

Het meisje gaat zitten. De jongens hebben er zin in. "Geloof jij nou echt in God?" "Ja hoor", zegt het meisje. "Dus je bent tegen sex?" "Nee, dat niet". "Oh, dus je wilt toch wel met me naar bed?" "Nee, want ik vind dat je pas met elkaar naar bed mag als je getrouwd bent. Ik vind dat sex bij het huwelijk hoort." "Dus je hebt het nog nooit gedaan?" "Nee, want ik ben niet getrouwd." "En als je nou straks dood gaat en je hebt het nog steeds nooit gedaan, dat is dan toch zonde van de tijd?"

Daarna gaat het gesprek over op een ander belangrijk onderwerp: de dood. "Ben je niet bang voor de dood?" "Soms wel", zegt het meisje, "want ik ben wel eens bang dat ik erg ziek kan worden. Maar ik ben niet bang voor wat er na de dood met me gebeurt." "Ik ook niet", zegt één van de jongens, "want na de dood is er toch niks." Een ander: "Ja hoor, na de dood is er wel wat, want dan kom je anders terug, als een neger, of als een paard." Dit ontlokt natuurlijk weer een aantal reacties aan zijn vrienden. "Nou, dan neem ik lekker een paardebiefstuk na jouw dood. Hopelijk word ik niet ziek, want de biefstuk zal wel vergeven zijn van de nicotine."

Niet uit Staphorst

Al spoedig worden de medereizigers betrokken bij het gesprek. "En u, meneer, ben u ook christelijk?"

"Hoor je dat, die meneer is ook al christelijk! Waar woont u dan als ik vragen mag?"

"Dat is toch niet zo'n kleine plaats. Hoe kan dat nou, u woont in een stad en u bent christelijk. Hebt u dan vroeger in Staphorst of in Urk gewoond?" De verbazing valt van het gezicht af te lezen.

"En hebt u kinderen? Gaan die ook naar de kerk?"

"Jawel, ze zijn nog niet zo oud, maar ze hebben geen hekel aan de kerk."

"Vinden ze het dan niet saai?"

"Waarom denk je dat het saai is?"

"Nou, dat hoor je van iedereen".

Het vragenvuur gaat verder; alweer een vraag: "En gelooft u dat u later in de hemel komt?" "Dus u denkt dat u in de hemel komt, maar hoe weet u dat dan?" Na de uitleg van wat er in de bijbel staat: "Ja, maar ik heb geen bijbel, hoe kan ik dat dan weten?"

"Ik weet zeker dat je, als je bij een dominee aanbelt of op zondag even bij een kerk gaat kijken, dat je dan een bijbel krijgt."

"Ja, maar dat kost natuurlijk geld."

"Nee hoor, dat is echt voor niks. Of als je mij je adres geeft, stuur ik jou een bijbel op."

"Meent u dat nou, zou u dat echt doen? Nee, doet u het toch maar niet..."

"Mag ik u nog iets anders vragen: gelooft u in het toeval? Gelooft u dat het toevallig is dat ik u hier tegen kom?" Een vraag die blijk geeft van een dieper nadenken.

"Hé, dat zei dat meisje net ook al. Gek eigenlijk, zomaar twee mensen die niet in het toeval geloven. Ik denk altijd dat alles zomaar gebeurt."

Meent u dat nou echt?

Zo vliegt de treinreis voorbij. Voor iedereen het door heeft stopt de trein in Amersfoort. De jongens pakken hun tassen en kampeerspullen bij elkaar en sjouwen alles over het perron naar de trein naar Amsterdam. Het gesprek blijkt nog niet te zijn afgelopen. "Weet u ook hoe laat er een trein naar Beverwijk gaat?" Het blijkt de wereldse aanleiding te zijn voor een verder gesprek. "Dat van die bijbel, meent u dat nou echt?"

Het adres wordt genoteerd en een dag later wordt de bijbel, met een bijbehorend briefje, verzonden. De tekst 'over de hemel' (Johannes 3 : 16) wordt met een korte uitleg apart vermeld.

Twee dagen later belt Gerbren op; hij heeft inmiddels een naam gekregen. "Dankuwel voor de bijbel! Ik dacht niet dat u het zou doen, maar het was dus echt zo. Wat aardig van u. Ik ben er nog niet echt in begonnen, maar ik wel even gekeken waar dat nou stond van die hemel. Maar ik ga er wel echt in lezen hoor. En als ik een vraag heb, mag ik u dan bellen? Meende u dat echt?"

P.J. van Kampen, Ede

Vijftig jaar geleden stierf 'Tante Riek'

"Bovenweg 37" in Bennekom is een aardige witte villa met een forse tuin aan de hoofdstraat die Ede en Wageringen met elkaar verbindt. Ik kom er wekelijks diverse keren langs. Sinds een aantal maanden kom ik er echter zelden langs zonder dat ik er naar kijk en zonder dat ik in gedachten naar de oorlogsjaren terugga. Dat is overigens een tijd die ik niet heb meegemaakt.

De reden dat ik zo vaak naar dat huis kijk is gelegen in het feit dat in 1944 dat huis het onderduikadres van "Tante Riek" en "Oom Piet" was, een Gereformeerd paar dat intens betrokken was bij veel verzetswerk in ons land. Op 26 mei 1944 kwamen ze als onderduikers op wie gejaagd werd in het huis in Bennekom, bij de eveneens Gereformeerde sigarenfabrikant Gerrit van Schuppen, terecht. Op vrijdag 18 augustus 1944 werden ze er door de Duitse Sicherheitsdienst gearresteerd en verdwenen ze beiden in de gevangenis. "Oom Piet" komt al spoedig vrij maar "Tante Riek" komt, na tussenstops, in het beruchte vrouwenkamp Ravensbrück terecht. Daar is op 27 of 28 december 1944, nu 50 jaar geleden dus, gestorven. Reden om een artikel aan beiden te wijden. Ik maak voor gegevens over haar leven gebruik van een bijzonder boeiend en "innemend" boekje, geschreven door Eppo Kuipers, dat ik hieronder nader zal introduceren.

Winterswijk

Mevrouw Heleen Kuipers-Rietberg, die in de oorlog "Tante Riek" ging heten, werd op 26 mei 1893 te Winterswijk geboren.

Ze is, samen met haar man Piet Kuipers, "Oom Piet", in het verzet buitengewoon actief. Hij was de leider van de L.O. in Winterswijk. Zij wordt allereerst beschouwd als "de moeder van het verzet", als degene ook die grote invloed heeft gehad op ds. Frits Slomp, de oprichter van LO (Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers). De LO (later "LO-KP" geheten) was een grotendeels een bewust-christelijke organisatie, naast andere verzetsgroepen die uit communistische of socialistische overtuiging georganiseerd waren.

Het werk van de LO is nauw verbonden met de stad Winterswijk en met de Achterhoek als regio.

In veel opzichten was de Achterhoek een heel geschikte streek om mensen te laten onderduiken; er woonden relatief weinig mensen en het was een heel landelijk gebied, met boerderijen en andere plaatsen waar men mensen

verbergen kon. Anderzijds was Winterswijk, meldt Eppo Kuipers die daar bij gezaghebbende bronnen citeert, een stad met sterker NSB-bevolking dan in de rest van de regio. Het was daardoor bepaald gevaarlijker om ondergronds werk in Winterswijk te doen dan elders. Dat blijkt ook uit een sterker vervolging van verzetsmensen van de kant van een luitenant Velle, die als vurig NSB'er zijn sporen in het plaatselijke beleid heeft nagelaten en later onder niet geheel opgehelderde omstandigheden verdwenen is; mogelijk is hij door het verzet geliquideerd.

Gereformeerd

Heleen Kuipers was in haar gezin duidelijk de leidende figuur. Haar man was goedmoedig, lakoniek en rustig. Zij was veel meer een intense en gedreven persoon; ze was "eerzuchtig", zeggen de bronnen, maar zeggen dat dat bijna steeds in een context waarbinnen dat feitelijk een positief woord is. Bovendien had ze een ongelooflijk doorzettingsvermogen. (In bepaalde zin is dat ook haar ondergang geworden; ze kon geen afstand doen van het werk dat ze, om veiligheidsredenen, eigenlijk helemaal moest laten vallen.)

Al voor de oorlog maakte ze deel uit van het hoofdbestuur van de Bond van Gereformeerde Vrouwenverenigingen in ons land. Zo kende ze in het hele land, maar zeker in haar provincie, veel mensen en dat heeft zonder meer bijgedragen tot het aanleggen van een netwerk voor verzetsdoeleinden. Bovendien stond ze op die wijze al bekend als iemand als iemand die veel reisde. De vele reizen die ze in de oorlog voor de ondergrondse maakte vielen daardoor niet zo op.

Ze hadden het beiden druk. Hij was druk met zijn werk en zij was de meest verantwoordelijke voor hun vijf kinderen. Hij was ouderling of diaken van de Gereformeerde Kerk van Winterswijk, lid van de mannenvereniging en van de ARP; beiden waren ze representatief voor een groot deel van het Gereformeerde leven zoals dat voor de oorlog gestalte had gekregen.

Een geestelijke strijd

Voor haar, meer nog dan voor hem, was het Nationaal Socialisme een geestelijke plaag die ten koste van alles bestreden moest worden. Dat blijkt ook al uit het feit dat ze familie net over de grens in Duitsland stevig onderhanden nam over het feit dat ze een portret van Hitler in de kamer hadden; hun verweer, dat je je tegen de houding van de meerderheid toch niet verzetten werd door haar vurig

afgewezen; ze was zelf wars van compromis op dit punt!

Toen de oorlog uitbrak, leefde ze intens mee. Nauwelijks is de bezetting een feit, of het gezin wordt geregeld bij allerlei klussen ingeschakeld. Oom Piet brengt in de loop van de tijd zowel Joodse als niet-joodse onderduikers naar veilige plaatsen; hetzelfde gebeurt met Britse vliegers en met Franse krijgsgevangenen die naar huis terug moeten. De jongens in het gezin brengen het illegale blad Trouw rond en lopen ook wel met bonkaarten; pas geleidelijk aan beseft men hoe gevaarlijk die activiteit kan zijn. In de buurt zijn die activiteiten bij menig een namelijk bekend. Zo weet men enerzijds in het gezin van vijf kinderen een vredige sfeer te bewaren, anderzijds neemt de spanning toch toe en zit Heleen op een bepaald moment tegen overspannenheid aan. Druk van het voortdurende gevaar is intens. "Geen van beiden zijn ze helden in de zin van mensen die geen angst kennen en op bepaalde momenten twifelen ze eraan of het al die moeite wel aard is. Maar vooral Heleen Kuipers kan het verzetswerk uiteindelijk niet uit handen geven. "Wat ze eenmaal begonnen was, wilde ze doorzetten, al moest ze er bij neervallen."

Principieel verzet

Al spoedig bleek dat ze "vooral de vrouw van het principiële verzet" was, zoals ze later is gekenschetst. Ze is vooral in de weer geweest om jonge mannen te helpen die uit principe niet in Duitsland tewerkgesteld wilden worden om zo aan de Duitse industriële produktie deel te nemen. Wie echter uit opportunisme aan de Arbeidsinzet wilde ontkomen was bij haar niet welkom! Op vergaderingen gwerden vooral jonge mensen gewaarschuwd tegen het goddeloze karakter van het Nazisme. Dat laatste werd vooral gedaan door haar goede vriend ds. Frits Slomp uit Heemse, alias "Frits de Zwerver", die sterk door haar beïnvloed is en ook na de oorlog herhaaldelijk van zijn buitengewone respect voor haar blijkt heeft gegeven.

Voorzover de L.O. bewust wordt "opgericht", gebeurde dat nog het meest door gesprekken van Tante Riek met Frits de Zwerver.

(Er is op diverse plaatsen aan iets soortgelijks begonnen en 't duurt een tijd voordat de verschillende elementen klikken.) Ds. Slomp is op een gegeven moment erg gedeprimeerd door z'n onderduiken en gedwongen inactiviteit; Tante Riek beurt hem op en geeft hem een taak te doen: het opzet-

ten van een netwerk van contacten voor hulp aan onderduikers. Als hij zich bewust is van de gevaren, spreekt zij op een door hem geciteerde en daarom bekend gebleven wijze en zegt: "Kerel, zou 't nou zo erg zijn als jij om het leven kwam en als er duizenden jongens gered worden?" Dat was voor hem een onweerlegbaar argument en hij is het gaan doen. (Hij heeft de oorlog overleefd en is begin jaren '80 overleden)

Hij houdt "propaganda-avonden" voor hulp aan onderduikers op diverse plaatsen waar m.n. Gereformeerden bijeenkomen. Zo komt er een soort "beurs" waar men onderduikers "ruilt". Zij is in de organisatie de vertegenwoordigster van de oostelijke regio. In Gereformeerde kring wordt ook geregeld voor de onderduikers gecollecteerd: voor kleding en onderhoud van onderduikers komt geregeld een zeer grote bedrag beschikbaar.

Door de Winterswijkse ondergrondse zijn tenminste 400 mensen gered: Joden en onderduikers die niet naar Duitsland willen om er te werken. Tragischerszins is van de 278 Winterswijkse Joden maar één meisje door de organisatie gered; in Joodse kringen wist men niets van het plaatselijk verzet. Slechts 26 Joden uit Winterswijk hebben de oorlog overleefd...

Op de vlucht en opgepakt

Door arrestaties van leden van de organisatie en ook doorslaan onder marteling komen de Duitsers Oom Piet en Tante Riek op het spoor. Die kunnen maar ternauwernood vluchten, met de trein! Op alle stations op de route wordt omgeroepen dat de familie Kuipers zich bij de stationschef moet melden. De nazi politiecommandant Velle heeft laten melden dat een van hun kinderen een dodelijk ongeluk is overkomen. Dat is een enorme schok voor hen; ternauwernood weten ze zichzelf te weerhouden om erop in te gaan. (Het bericht is vals.) Ze weten niet goed waarheen te gaan. "Wij hadden zoveel jongens ondergebracht, maar voor onszelf hadden we geen plaatsen. Daar hadden we niet op gerekend", zei Oom Piet in een interview na de oorlog. Hun contacten brengen hen onder in Bennekom, in de villa van de sigarenfabrikant van Schuppen. De kinderen in een examenklas HBS zitten worden door de Duitsers wel gearresteerd, maar ze kunnen toch hun examens doen. Later duiken ze ook onder.

Door onvoorzichtigheid van een van de verzetsmensen, die met valse persoonsbewijzen over straat gaat, worden de Duitsers op het spoor van het onderduikadres in Bennekom gezet. Daar wordt het echtpaar op 18 augustus 1944 opgepakt. (De volgende dag zouden ze definitief daar zijn vertrokken...) ze worden naast elkaar in twee cellen in de gevangenis in Arnhem gezet. Er is tevoren afgesproken dat, in geval van hun arrestatie, zij de

meeste schuld op zich zal nemen.

"Een vrouw zou minder gevaar lopen dan een man en het zou de kans op vrijlating van Piet Kuipers vergroten." Opvallend is dat zij in de gevangenis 'zingend van haar geloof getuigt'. "Dit in die moeilijke tijden getuigen van haar geloof ontlokt de Duitsers de opmerking dat ze met een 'godsdienst-waanzinnige' te maken hebben. Maar voor beiden is het geloof een vast punt in deze onzekere momenten." Later zegt Piet Kuipers dat het van haar geestkracht getuigde dat ze toch in staat is af en toe een psalm te zingen "meer voor mij dan voor haar eigen vrolijkheid". Op die wijze nemen ze afscheid; ze hebben elkaar nooit weergezien.

Vrijgelaten en vastgehouden

Piet Kuipers wordt al snel vrijgelaten, tot zijn verbazing. Men heeft kennelijk gehoopt dat hij na zijn vrijlating met een Duitsers naar andere verzetsmensen zou leiden, maar hij duikt meteen onder en overleeft de oorlog. Zij wordt naar het Huis van bewaring in Arnhem overgebracht, komt dan in het kamp Vught te zitten en vertrekt op 7 september 1944 vandaar naar vrouwenkamp Ravensbrück. Daar sterft ze aan tyfus of een dubbele longontsteking; dat gebeurt op 27 of 28 december 1944.

Uit de trein weet ze nog een briefje, op een stuk toiletpapier geschreven, naar buiten te gooien. Daarop stond: "Lieve Piet en kinderen. Wij zitten in de wagons te wachten op transport. Waarheen? Wij weten het niet. Weest Gode bevolen. Bidt voor elkaar. Je liefhebbende moeder."

Van de 123.000 vrouwen die in Ravensbrück hebben gezeten zijn tenminste 90.000 niet levend uit het kamp weergekeerd. Naast systematische moord zijn voorname oorzaken "de uitputting, ziekten door gebrek aan sanitaire voorzieningen, ondervoeding en systematische mishandeling door de kampeleiding."

Van diverse kanten o.a. van Corrie ten Boom, die in hetzelfde kamp heeft gezeten en haar gekend heeft, zijn later brieven aan Piet Kuipers gestuurd, om te vertellen welke grote steun Tante Riek ook in het kamp gegeven heeft, hoe ze met anderen geboden heeft, anderen soms extra voedsel heeft gegeven (ze werkte bij de distributie van voedsel). Een van de voormalige kampgenotes schreef: "Altijd wist ze uit de beperkte mogelijkheden nog iets te maken en verspreidde om zich heen liefde en warmte. Ze was altijd blijmoedig en sterk voor anderen". Hoe ze gestorven is is niet bekend; het is heel goed denkbaar dat er niemand bij haar sterven aanwezig was. "Ook dit laatste heeft ze met grote overgave en geloof doorstaan, want zo was haar wezen gericht", schrijft een overlevende uit het vrouwenkamp.

Een monument

Ze heeft de oorlog niet overleefd; Pie-

ter Heyo Kuipers, haar man, overleefde wel en overleed in 1978. Als oorlogsweduwnaar is hij na de oorlog hertrouwd met Annie van Leeuwen, weduwe van ds. Jaap Wiersma, die in september 1944 door de Duitsers is gefusilleerd.

Voor Tante Riek is op 4 mei '55 een verzetsmonument in gebruik genomen in aanwezigheid van Prinses Wilhelmina; dat gebeurde in Winterswijk waar Tante Riek gewoond heeft. Het monument toont een vrouw met een hert aan haar zijde; ze heeft namelijk gezorgd voor mensen "die als een hert gejaagd werden".

Koningin Wilhelmina had op het Loo o.a. een kamer met een zgn. "Verzetstafel", zaken die met het verzet in de oorlog verband hielden. Op foto's blijkt hoe Tante Rieks portret daarop een zeer prominente plaats innam. Het blijkt dat zij daarmee ook een zekere symboolfunctie heeft gekregen: zij vertegenwoordigt de vrouw in het verzet. Voor ons, mensen met een Gereformeerde levensovertuiging, is het goed om na een halve eeuw weer stil te staan bij de aanzienlijke toewijding aan de beginselen van een democratische samenleving die mensen als Oom Piet en Tante Riek hadden. Een drang naar vrijheid voor een heel volk en het verlangen om God te dienen kunnen immers heel goed samengaan.

Literatuur is er wel, wat verspreid over diverse gedenkboeken van het verzet, in de boeken van Lou de Jong etc. Er is echter een boekje geschreven door Eppo Kuipers (zoon van Oom Piet uit zijn tweede huwelijk.) *Er was nog zoveel werk te doen... Tante Riek en Oom Piet in de jaren '40-'45*. Uitgave van Het Museum te Winterswijk, p.a. Mevr. Vermeij-Betting, Jasmijnlaan 35, 7101 ZE Winterswijk (tel. 05430-18699). Het is geschreven in 1988 en er zijn nog exemplaren van voorradig. Het boek kost f 18,50 excl. verzendkosten. Ik vond het een uitstekend boekje dat een goed beeld geeft van die tijd en van de moed van de betrokkenen.

Op zaterdag 30 december a.s. hoopt Pieter van Kampen een gesprek te hebben met dr. Greet Rietkerk. EO, Radio 5, 11.00 uur.

een nieuwe melodie (1)

Omdat het afdrukken ervan nogal wat plaatsruimte inneemt is het volgende besloten: in dit nummer van Opbouw is de nieuwe melodie afgedrukt met pianobegeleiding, in een volgend nummer treft u een orgelzetting aan, en in een derde aflevering volgt de zangpartij (zonder begeleiding) met daarbij een tekst ter toelichting en verantwoording.

Heerenveen, 3 september 1994

Jan K.W. Luth

doden: opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des al-

Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped.

machtigen Vaders; vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden.

Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped.

Ik geloof in de heilige Geest. Ik geloof één heilige, algemene, Christelijke kerk.

* Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped. *

de gemeenschap der heiligen; ver-ge-ving der zonden; wederopstanding des vleses;

Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped. *

en een eeuwig leven. A - men. A - men.

Ped. * Ped. *

JL

A. v.d. Dussen, Eindhoven

Lukas en het kerstfeest

Doel van de preek: de gemeente wegtrekken uit de 'kerstroes' en brengen tot de bewuste keuze om van zijn genade te leven.)

"Mijn Kerstverhaal valt bij jullie wel in de smaak, hè!" zei Lukas tegen mij. Ik knikte. "Hoeveel maal heb je al met Kerst over mijn hoofdstuk 2 gepreekt? Ik kon het zo opzoeken. "Zes keer!" zei ik enthousiast. "Ook wel eens over vs 34 en 35?" "Nee, dat niet." "Hoezo niet?" Ik aarzelde. "Weet u, Lukas, 't valt nogal uit de toon, dat van Simeon. 't Is allemaal zo blij: die herders, die engelenzang, Hanna in de tempel. En dan ineens die sombere woorden over vallen en opstaan en van dat zwaard door Maria's ziel – dat verstoort toch wat de feestvreugde. Dus om nou over vs 34 en 35 te preken... We willen het met Kerst juist een beetje vrolijk houden!"

Lukas zuchtte. "Weet je," zei hij, "dat ik overwogen heb om het weg te laten? 't Is inderdaad een schaduw die daar over de blijdschap heenvalt. Maar ja, je schrijft geschiedenis of je schrijft het niet. Ik zou geen goed weten hebben gehad als ik het had weggelaten. Ik had ook niet goed verder kunnen schrijven. Dan had ik nog veel meer uit mijn evangelie moeten weglaten! Al die mensen bijvoorbeeld, die heel bewust geen Kerstfeest vieren; je kent ze wel..." Ik keek hem vragend aan: "Hebt u dan geschreven over mensen die heel bewust geen Kerstfeest vieren?" Lukas lachte en zei: "Ik stuur er wel een paar bij jullie langs!"

De eerste die langs kwam was een yuppie. Heel sympathiek. Hij had weinig tijd; hij was op weg naar de wintersport. "Ik begreep van Lukas dat jij heel bewust geen Kerstfeest viert?" "Klopt!", zei hij; "dat weet je toch wel? Mijn verhaal staat in Lukas 18. Vroeger noemden ze mij de rijke jongeling!" Zijn gezicht betrof bij die woorden. "Nee, inderdaad; ik vier bewust geen Kerstfeest. Ik vond Jezus wel interessant, maar ik heb een pijnlijke herinnering aan Hem overgehouden. Ik vond Hem te radikaal. Ik was echt in Hem geïnteresseerd, maar ik vond dat Hij teveel vroeg. Hij heeft me best pijn gedaan met zijn antwoord over die kameel door het oog van een naald. Nee – de geboorte van Jezus vieren – dat hoeft voor mij niet."

De tweede die langs kwam was een man met een bijzondere gloed in zijn ogen. Ik vroeg hem: "U doet niet aan Kerst volgens Lukas, nietwaar? "Nee", zei hij, "ik doe niet aan Kerst. Niet méér. Vroeger wel. Ik ben weg geweest van Jezus. Ik ging door dik en dun voor Hem. Maar er is iets geknapt." Terwijl hij het zei vlamde de woede in hem op. "Kort en goed: ik geloofde niet in zijn weg van het offer. Hij was toch geen echte Messias-

figuur. Zoals Hij praatte over zijn lijden, dat Hij geïgelsd moest worden en zou sterven – toen wist ik het zeker. Ik zei tegen mezelf: 'Judas, jongen, je bent achter de verkeerde aangelopen.' Nee; voor mij had Hij niet hoeven komen."

De derde die langs kwam was een burgemeester; ik zag het aan z'n ambtsketen. "Met wie heb ik de eer?" vroeg ik. "Ik ben de burgemeester van Jericho," zei hij. "U zien we ook niet met Kerst in de kerk, burgemeester?" De man keek me wat gekweld aan.

"Ach," zei hij, "'t is een ongelukkige geschiedenis. Ik had zeker geen hekel aan Hem. Maar dat Hij nou net in mijn stad dat contact legde met Zacheüs – hoogst ongelukkig. Dat had Hij niet moeten doen. De kranten hebben het er nog over. Die Zacheüs, dat was echt een schurk hoor. We hadden in de gemeenteraad afgesproken dat we Hem totaal zouden isoleren. En dan Jezus die er dwars doorheen fietst. Nee, dat kan echt niet." De burgemeester boog zijn hoofd nog wat naar mij toe. "Weet je: dat was geen uitzondering. Ik heb van collega's gehoord dat hij regelmatig met dat soort lui dineerde. Daarom kan ik niet met Kerst naar de kerk gaan. 't Risico is te groot dat ik daar zulk gezelschap tref. Want echt, daar pas ik voor. Helaas, maar 't is niet anders."

"Kijk," zei Lukas, "dat bedoelde Simeon: 'Deze is gesteld tot een val van velen in Israël ... opdat de overleggingen uit veel harten openbaar werden.' Simeon heeft het gezien, toen al, dat er mensen zouden vallen over Hem, dat hun diepste intenties boven water zouden komen door de confrontatie met Hem. Want vergis je niet: dit kind – het confronteert je in je leven dieper met God dan je lief is!"

Ik zweeg. Ik dacht: "Had hij het toch maar weggelaten. In Lukas 2 tenminste. Met Kerst hoeft je toch nog niet aan Goede Vrijdag te denken?" Lukas lachte weer. "Jij bent bang dat Simeon de feestvreugde bederft, hè? Maar dan zal ik je nog eens wat anders laten zien."

Lukas nam me mee naar een zaaltje waar kerstfeest gevierd werd. De vroeger zo steenrijke Zacheüs zat er. En Petrus, die Jezus verloochend had. En Maria van Magdala, die door zeven boze geesten bezeten was geweest (8:2). En een paar heel ruwe types.

"Herders!" fluisterde Lukas me in het oor. En hij wees me een voor een de anderen aan: een moordenaar; een Samaritaan; een Romein; nog een Samaritaan; prostituees. Ze waren aan het zingen, in een wonderlinge saamhorigheid. Toen ze klaar waren vroeg Lukas of een van hen wilde zeggen

waarom zij het Kerstfeest wél vierden. Een vrouw stond op. Ze zei:

"Waarom wij Christus' geboorte vieren? Omdat wij dankzij Hem zijn een nieuw leven konden beginnen. Wij hier, we hadden allemaal wat. We voelden ons allemaal op een of andere manier klein en minderwaardig. Neem nou mijzelf. Ik stam van de Kanaänieten af. Nooit van mijn leven zou ik de tempel hebben binnen mogen gaan. Zo was het met ons allemaal. We waren allemaal op een of andere manier te slecht, of te onbelangrijk. En toen kwam Jezus. En Hij was over ons allemaal met ontferming bewogen." Iedereen in het zaaltje knikte, ernstig, en tegelijk diep blij. De vrouw vervolgde: "Ik denk, dat dat het is waarom wij Kerst vieren. Wij hebben genade gevonden. En we hebben gezien, uiteindelijk, dat we onze zonden op Hem mochten leggen..."

"Snap je het nu?" vroeg Lukas toen we buiten liepen. "'t Is er niet echt somber door geworden, mijn Kerstverhaal, door die woorden van Simeon. 't Is ernstig, dat is waar. Je kunt vallen over Jezus. En Maria is op dat moment inderdaad voorbereid op Goede Vrijdag toen het verdriet door haar ziel zou snijden. Maar 't gaat om dat opstaan. Kerstfeest is een feest voor mensen die slecht zijn; mensen die klein zijn; mensen die ziek zijn; mensen die rouwen. Kerstfeest is een feest voor mensen, die hun zonde en ziekte en dood op Hem willen leggen. Kerstfeest is een feest voor mensen, die van genade willen leven."

Achter ons, in het zaaltje, klonk gezang: "Komt allen tezamen, jubelend van vreugde, komt, laten wij aanbidden, die Koning."

Persschouw

Leven zonder God

Voor veel mensen is de plaats van God in de hemel vacant. De mens heeft nu zelf deze plaats ingenomen. Nu ja, God is (nog) niet dood, maar Hij is wel met pensioen gegaan.

Overigens, Hij heeft veel dienstjaren gehad en zo iemand behandel je ook na zijn pensionering nog met eerbied. Natuurlijk zorgen we dat hij AOW krijgt. Die betalen we dan door een soort christelijk vernisje nog te laten voortbestaan. En vergeet niet, we hebben ook nog onze 'stichtelijke' gedenkdagen. Op kerstdag en op goede vrijdag brengen we nog wel eens ons traditioneel beleefdheidsbezoek.

Maar we beperken ons wel tot deze jubilea. Immers, God heeft zijn tijd gehad. We kunnen het nu toch zelf wel doen?

De techniek en de ruimtevaart hebben ons doen zien, hoe de mens het leven in eigen hand kan nemen. De mens heeft de zeggenschap over de wereld aan zich getrokken. En het gaat hem steeds beter af. Af en toe zijn er wel strubbelingen, maar we hebben onze knappe koppen en die zullen de problemen wel oplossen.

We hebben onze auto's, onze caravans, onze radio en tv, onze ijskasten en wat niet al? Met vakantie gaan we naar de paradijselijke stranden van Spanje of nog een eindje verder. Laten we eten en drinken en spelen! Immers, morgen wordt het nog beter dan vandaag!

Is het wonder, dat anderen nog een stap verder gaan en constateren, dat God al uit de tijd is, dat God dood is. En daarmee heeft dan de zinloosheid zijn intrede gedaan. Niet de blijdschap, maar de verveling en de angst krijgen steeds meer de overhand. In het Westen zijn de zelfmoordcijfers onder de jonge mensen ongekend hoog.

Bij anderen moet de surrogaatvreugde de verveling verdrijven. Twijfel aan de mogelijkheid van het voortbestaan der aarde maakt velen angstig. Men weet niet meer waarheen men op weg is. De zinloosheid van het bestaan wordt steeds duidelijker. En het zal steeds meer duidelijk worden, dat het leven van de mens met een gepensioneerd of doodverklaard God een uitzichtloze zaak is.

Jean Paul Sartre vertelt een aangrijpend verhaal over de dood van God.

Kinderen verrijzen uit hun grafjes en vragen aan de Zoon van God: „Jezus, hebben we geen Vader?”

En Hij antwoordt met betrouwende ogen: „Wij zijn wezen, jullie en ik hebben geen vader.”

En omdat er geen Vader is, roept Je-

zus: „Een star en stom niets. Kille eeuwige noodwendigheid. Waanzinnig toeval.”

Een verschrikkelijke, maar juiste tekening van het leven zonder God. Zonder God is er immers ook geen Vader van Jezus Christus, die onze Vader wil zijn. Zonder God zijn wij wezen. Zonder Hem is alles kille noodwendigheid en stom toeval.

Een wereld zonder God is een wereld die naar de afgrond gaat. Maar hoe staat het met ons, kerkmensen?

Het is goed om deze vraag te stellen. Laten wij toch vooral niet menen, dat wij vrij blijven van al die waanvoorstellingen, die de wereld beheersen. Maar wij geloven toch in God? Wij weten toch, dat God de Schepper en onderhouder van alles, ook van ons leven is.

Ja maar, geloven wij dat inderdaad? Hoe komt het dan dat velen alleen maar geuwerig aan de bijbel kunnen denken, terwijl we daaruit alleen toch onze kracht en ons leven kunnen putten? Hoe komt het dat het christendom vaak zo vervelend is en dat zich een dodelijke verveling uitbreidt over veel wat Kerk heet?

Zou de oorzaak niet zijn, dat we er te weinig mee rekenen, dat God echt ons leven kan veranderen?

Dat Hij ons vastgelopen huwelijk kan verbeteren?

Dat Hij onze gezinsmoeilijkheden kan overwinnen?

Dat Hij onze jongens en meisjes kan vasthouden?

Dat Hij van een sufferd en een lafaard een held kan maken?

Dat Hij werkelijk onze angst en onze verveling kan wegnemen? Dat Hij alleen ons leven zin en inhoud kan geven?

Is ook bij ons niet teveel de gedachte, dat we het toch eigenlijk zelf moeten doen en dat we niet zozeer met Hem rekenen als wel met onszelf?

Ja, als het erg moeilijk wordt, dan bidden we wel. Maar leggen we werkelijk al onze noden en zorgen, ook de kleine, gerust en vol vertrouwen in Gods Vaderhand, gelovend dat Hij altijd naar ons luistert en voor ons zorgt?

Immers, wij hebben zijn verzekering: Ik ben met u, alle dagen tot aan de voleinding der wereld.

God met pensioen?

God uit de tijd?

Welnee, God immers is de eeuwige.

En Hij is vlak bij ons.

Hij klopt aan onze deur.

Doe de deur slechts open!

Stel uw hart voor Hem open.

Dit artikel schreef Mr. Dr. J. Meulink in 'Tot uw dienst', mededelingenblad van de ned. geref. kerk te Enschede-Zuid. Hij snijdt daarin op boeiende wijze een onderwerp aan, dat onze volle aandacht verdient!

Enschede, O. Mooiweer

Particuliere Roemenië-hulp

aan onze huisgenoten des geloofs in de zeer behoeftige Z.O.-hoek van Roemenië, vooral in de Roemeensspreekende miljoenenmetropool Boekarest. Zonder enig winstbejag (integendeel!) en in gepaste afhankelijkheid en ootmoed, brachten wij sinds okt. 1990 met hulp van velen, talrijke voedselpakketten, prachtige (kinder-)kleding en schoenen in wel 40 – meestal kinderrijke – verarmde gezinnen. Onze adreslijst met gezinssamenstelling e.d. bevat thans nog zo'n 25 families, meelevende leden van de plaatselijke rechtzinnig-protestantse kerk.

Onze 23e hulpreis vertrok op 24 november j.l. naar ca. 14 grote gezinnen in nood. In het vroege voorjaar van 1995 zal D.V. de 24e reis plaatsvinden. Mede gelet op onze leeftijd, zijn wij de hulp wat aan het "afbouwen". Maar de verzoeken om hulp blijven voortduren. Weliswaar hebben wij de "grote" hulp mogen overdragen aan de Herv. Diakonie van Bodegraven, die werkt van "diakonie-tot-diakonie". Ons FONDS NOODHULP ROEMENIE werkt in wat kleiner verband nog voort en wel van "gezin-tot-gezin". In een aantal erge gevallen hebben wij enige gezinnen structureel geadopteerd. De verschrikkelijke inflatie zet door: f 100,- is momenteel LEI 107.500! Een maandloon van een "gewone" arbeider bedraagt meestal niet meer dan f 80,-. De plaatselijke diakonie heeft nagenoeg geen hulpmiddelen. Veel gezinnen dreigen te verpauperen (dikwijls van wel 7 tot 13 kinderen!) en lijden in de lange winters aan ondervoeding.

DE KINDERSTERFTE IS DE HOOGSTE IN EUROPA! Brood kost f 0,40 per 800 gr., aardappelen wel f 0,62 per kg, vlees f 4,50, worst f 6,70, kaas f 4,-, melkpoeder f 6,20 (in de steden is er nagenoeg geen melk of melkprodukten), meel f 1,30, rijst f 1,30, suiker f 1,-, boter f 1,15 (250 gr.), tomaten f 0,42 per kg., uien f 1,-, paprika f 0,62, kool f 0,83 enz. Deze prijzen lijken in onze westerse ogen soms laag, maar we moeten het vergelijken met hun inkomen. Dan slaat de schrik om het hart. Een paar redelijke schoenen voor een volw. kost ca. 2 maandinkomens. Er is dringend GELD nodig. Ter plaatse is nu volop voedsel te koop, maar deze gezinnen hebben geen geld om voedsel te kopen. Ons FONDS is uitgeput. Mede door een aantal toezeggingen door ons in Boekarest om "harde valuta" vóór de Kerstmis toe te zenden, staan wij feitelijk voor een lelijk tekort. Ook zouden wij nog een paar arme gezinnen willen helpen aan stromend water en rioolafvoer. Kostbare zaken! Er is soms niet eens een keuken in "huis". Het zijn voor ons onvoorstelbare arme toestanden. Wie kan en wil ons nog eens helpen? De reis- en vrachtkosten nemen wij en een aantal trouwe mede-reizigers, geheel voor eigen rekening. Ook de advertentie-kosten betalen wij zelf. Er blijft gegarandeerd niets aan de bekende strijdstok hangen! Onze bankrek.nos (t.n.v. G. Roos en/of): ING-Bk: 69.86.10.415 en Postbk: 43.53.95. Graag als reden van betaling vermelden: FONDS NOODHULP ROEMENIE. Nadrukkelijk zij nog opgemerkt, dat de ouders van deze kerkelijk meelevende gezinnen nagenoeg NIET bij machte zijn om ook maar iets tot verbetering van hun omstandigheden bij te dragen. Werk is er zeer weinig en overwerk is een onbekend begrip.

Het is zo Gode-verheerlijkend en voor hen zo hart-verwarmend, dat er in dat verre Nederland nog harten bereid zijn gemaakt om hen bij te staan in hun zware nood. De ontvanger van 2 voedselpakketten en enige goede kleding onlangs: „NOOIT hebben wij van iemand ook maar iets ontvangen. Wij aanvaardden het letterlijk als een Godsgeven”. Mocht de ontroerende klacht van de HEERE uit Hosea 2:7 op ons niet van toepassing zijn!

Echtpaar G. Roos en M.C. Roos-den Otter, Van Zuylstraat 37 – 3454 ET De Meern.

Telef: 03406-62180.

Helpt u ons a.u.b. uit de problemen?

J.M. Louwerse, Berlijn

Tussen Evangelischen (1)

Sinds ruim twee jaar ga ik naar een Evangelische Gemeente. Waarom, wat zoek ik daar? Het antwoord kan kort en goed zijn: klare wijn, als het gaat om de blijde boodschap van onze verlossing door Jezus Christus, en door Hem alléén, én gemeenschap met anderen van ditzelfde geloof. Als Nederlands Gereformeerde in den vreemde vind ik hier een thuis, ondanks de verschillen die er zijn. Hier een verslag.

Waarom onze belangstelling

De Evangelischen staan in toenemende mate in onze belangstelling. Door de vele raakvlakken, zoals het gebruik van evangelische liedbundels (Youth for Christ, Opwekking), het deelnemen aan hun studentenverenigingen (IFES, Ichthus), de oprichting van evangelische scholen, het doen van evangelisatiewerk en ook het kerkelijk grensverkeer hebben we met hen te maken. Dat maakt een nadere kennismaking steeds belangrijker, en het gesprek is dan ook al langer bezig.

Aan het gesprek over "de Evangelischen", dat m.n. door de dissertatie en de Opbouw-lezing in 1993 van Dr. V.d. Dussen versterkt wordt gevoerd, wil ik proberen een bijdrage te leveren door van mijn ervaringen te vertellen. Ervaringen die uiteraard begrenst zijn tot de gemeente die ik hier ken. Dit eerste artikel is beschrijvend, een tweede artikel zal meer kritisch zijn.

Christen in den vreemde

Voor mijn werk ben ik begin 1992 naar Berlijn verhuisd en heb hier uiteraard een kerk gezocht. Dat is niet gemakkelijk. Naar de (Lutherse) Evangelische Landeskirche ga je in Berlijn niet zo snel, zo goed als je in Nederland niet vrijzinnig-Hervormd zou worden. Er is een Kerk op gereformeerde leest: de Französisch reformierte Kirche, een overblijfsel van de vele, vele Hugenoten die naar Berlijn en omgeving zijn gekomen. Ik ben er verschillende keren geweest, kom er nog een enkel keertje. Maar blijven deed ik er toch niet, vanwege een zeer geringe kerkgang van voornamelijk ouderen en een prediking die te typeren is als tenderend naar vrijzinnig. Niet zozeer door wat er gezegd, maar door wat gezweven wordt.

De Freie evangelische Gemeinde

„Ga maar naar een Freie evangelische Gemeinde (FeG)“ had een broeder uit Amsterdam mij gezegd. „Die dopen weliswaar geen kinderen, maar voor de rest zijn ze in orde“, voegde hij er nog aan toe. Bij zo'n gemeente, in Berlin-Tempelhof, ben ik nu al weer twee jaar vaste gast. Ik voel me er dusdanig thuis, dat ik ook meer aan het gemeenteleven deel wil kunnen nemen. Inmiddels heb ik daarom, voor de twee jaar dat ik nog hier denk te wonen, tevens het lidmaatschap van deze gemeente aangevraagd. Bij "frei evangelisch" ligt trouwens de nadruk op frei. Met "evangelisch" wordt

nl. in Duitsland de eerder genoemde Lutherse Landeskirche bedoeld. De FeG is een 'Freikirche', vrij van de Landeskirche. Het Nederlandse evangelisch zou men in het Duits met 'evangelikal' moeten vertalen, ook hier een bekend (scheld)woord.

Ontstaan van de FeG

De FeG zijn in het midden van de 19e eeuw ontstaan uit de Reformierte Kirche. Zij zijn dus van calvinistische oorsprong. Een zekere Heinrich Grafe (1818-1869), aangespoord door zijn ervaringen in een 'evangelische' gemeente in Lyon, trad in 1854 met vijf vrienden uit de Reformierte Kirche en stichtte de FeG in Elberfeld-Barmen (Wuppertal). Door invoering van Pruisische grondwetten vanaf 1848 was er voor eerst ruimte gekomen voor dergelijke kerken naast de staats- en landskerken. In een brief aan de kerkeraad werd deze stap o.a. als volgt verdedigd: „wij vinden geen gemeenschap in Christus, waar openlijk voor ongelovigen en vijanden van Jezus Christus nog plaats is... Wij weten heel goed, dat er huichelaars en valse broeders insluipen. Maar u zult toch met ons het grote onderscheid erkennen tussen het dulden van huichelaars in de gemeente die alleen God bekend zijn, én het onderhouden van gemeenschap met de publieke wereld, die toch de brede weg des verderfs gaat ... Wij vragen u, ons uittreden uit de volkskerk als een gewetensdaad aan te zien en niet als uitdrukking van enkel oppositie". De avondmaalsgemeenschap speelt hiermee, vanaf het begin en nog altijd, in de FeG een grote rol. Deze is open voor allen, die waarachtig in Christus geloven en hun leven naar dit geloof inrichten. Het levend geloof is hierbij doorslag gevend, niet het kerklidmaatschap.

De plaatselijke FeG

De FeG in Berlin-Tempelhof telt ca. 80 leden. Hierbij worden alleen de gedoopten, dus volwassenen geteld. De kerkdiensten – alleen 's morgens – zijn er wat anders dan wij gewend zijn. De leiding is doorgaans in handen van een ouderling (m/v), soms ook van een ander gemeentelid (m/v). De pastor (m) verzorgt de preek, eventueel een gebed en bidt tot slot om de zegen (deze wordt niet opgelegd). Het is mogelijk dat er een "lekenpreek" gehouden wordt. Tijdens de dienst wordt meerdere keren gebeden, ook door mensen uit de zaal. Vele groeten worden overgebracht, ook van leden die gewoon elders op vakantie zijn en een kaartje hebben gestuurd. De jarigen van de afgelopen week worden gefeliciteerd. Er is een koor dat in principe elke zondag zingt, en een klein sing-team (waarvan schrijver dezes lid is) dat af en toe zingt. Soms wordt er ook andere muziek gemaakt. Af en toe is er een

getuigenis in de dienst. En, voor (bijna) alles is er een bijbeltekst.

Bij dat al is er dus ook de preek, die normaal gesproken zo'n half uur duurt. Deze heeft dus ondanks alle andere bijdragen een belangrijke plaats en heeft doorgaans een duidelijke verknogting. De kinderen komen apart samen in verschillende leeftijdsgroepen, tot ca. 14 jaar. De laatste twee jaar bestaat uit bijbels onderwijs (catechisatie), dat ze tot slot met een feestelijke dienst verlaten. Vanaf dan nemen ze, hopelijk, deel aan de dienst.

Doordeweeks zijn er meerdere kringen, zoals de bijbel-, vrouwen-, moeder- en jeugdkringen en een basiscursus over het geloof. Steeds meer in trek komt de zogenaamde huiskring, die een combinatie is van bijbel- en gebedskring. Juist deze huiskringen spelen in de evangelisatie een belangrijke rol.

Algemeen kan gezegd worden, dat het geloof heel praktisch wordt beleefd, dat kun je merken.

De Bond van FeG

De FeG in Duitsland telt ca. 30.000 leden (volwassenen!) verdeeld over meer dan 330 gemeenten (het woord 'kerk' wordt nadrukkelijk vermeden, dat is de Landeskirche). Er bestaan regionale verbanden (der Kreis) en een Bond voor heel Duitsland. Qua zelfstandigheid en afhankelijkheid zijn ze goed met de NGK te vergelijken. De plaatselijke kerk is zelfstandig, heeft haar eigen statuut (Satzung) en krijgt uit de bond alleen aanbevelingen. Formeel zijn ze hiermee wellicht zelfstandiger dan een NGK, in de praktijk werkt dat nog wel eens anders uit.

Net als in de politiek bestaat er een Bundestag en een Bundesrat. De Bundestag komt jaarlijks bijeen met vertegenwoordigers van de gemeenten. De Bundesrat wordt door de regionale vergaderingen verkozen en komt vaker per jaar bijeen. Anders dan bij ons, is de landelijke structuur permanent, met een o.a. een Bundespraeses en een Bundesgeschäftsführer, zeg maar voorzitter en directeur. Verschillende taken worden door de Bond waargenomen, zoals grote diakonale werken (voor ouderen), kinder- en jeugdwerk en het onderhouden van conferentie-oorden.

De gehele financiering vindt plaats door (vaste) vrijwillige bijdragen. De FeG doen niet mee aan het systeem van de Kirchensteuer.

De (binnenlandse) evangelisatie speelt een belangrijke rol. Via de eigen Inlandmission, in nauwe samenwerking met plaatselijke gemeenten worden meerdere nieuwe gemeenten gesticht. Op 't ogenblik is er een versterkte aandacht voor de voormalige DDR. Voor de (buitenlandse) zending nemen de FeG deel in de Allianz-Mission. Deze wordt sterk door de FeG's gestempeld, maar heeft een breder kerkelijk draagvlak.

Johan Klein, Rijswijk

Vijf jaar na de val van de Muur

Vandaag vijf jaar geleden (ik schrijf dit op 9 november) viel de Berlijnse Muur. Een val die een domino-effekt in werking zette. Vele andere muren vielen of werden aan het wankelen gebracht: in Oost-Europa, in het immense Sovjet-rijk, in Zuid-Afrika, in het Nabije Oosten, in Latijns-Amerika, in Ierland. Elders zijn nieuwe muurtjes opgebouwd, zoals in Joego-Slavië, waar ze met het seizoen verschuiven. En op vele plaatsen in de wereld proberen fundamentalistische moslims een ondoordringbare muur te bouwen rondom een rijk waar de Koran het rijk alleen heeft.

Vijf jaar geleden viel in Europa echter De Muur: de Muur die atheïsten hadden gebouwd om de verspreiding van het Evangelie tegen te houden. Bijbels, boeken en brochures die vroeger moeizaam de grenzen moesten worden overgesmokkeld of mondjesmaat in pakjes verstuurd, gingen na de val van de Muur met vrachtladingen tegelijk naar de christenen in het oosten. De christenen in Oost-Europa hebben onze steun meer dan ooit nodig. Het overleven van veertig tot zeventig jaar vervolging heeft veel van hen geveegd. Maar het van de grond af aan opbouwen van een verwoest kerkelijk leven en van weggevaagd christelijk onderwijs vergt méér van hun energie, van hun inzet en van hun creativiteit, dan het overleven van jarenlange vervolging. En het vraagt ook om méér middelen.

Het lege huis

Toen de Muur was gevallen en de rozige kruitdamp van de Omwenteling opgetrokken, werd een gapende leegte zichtbaar. Het communisme had een leeg huis achtergelaten. Toen ik in januari 1990¹ in dit blad schreef over zeven boze geesten die klaarstonden om het lege Oosteuropese huis te vullen, was de helft ons niet aangezegd. 'Zeventig maal zeven' lijkt dichterbij de buurt te komen. En zij hebben niet eens gewacht tot het huis 'geveegd en op orde' was (Luk. 11:25,26): integendeel, ze hebben de veger tegen elkaar opgezet, zodat het vuil in het rond vliegt!

De situatie lijkt hopeloos. *Lijkt*. In de Kaukasus liggen de lijken op straat, maar de 'bijbelgetrouwe' kerken groeien. In Azerbeidjan is het oorlog, maar vele moslims geven er hun hart aan de Heer Jezus Christus. Russische baptisten komen na zeventig jaar vervolging eindelijk op adem... en ze gebruiken die adem om landgenoten in afgelegen gebieden in Siberië met het evangelie te bereiken. En om door middel van straatbibliotheken vele hongerige Russen met Gods woord te voeden. In Albanië komen veel jonge

mensen tot persoonlijk geloof en ze nemen hun moslimse grootmoeder mee naar de kerk. In deze 'eerste atheïstische staat ter wereld' vroeg in 1993 de minister van defensie aan een christelijke gemeente in Tirana om in het leger het evangelie te komen brengen... en Anne van der Bijl kreeg van de Albanese premier het verzoek om het eerste exemplaar van de nieuwe Albanese bijbelvertaling aan de president te komen overhandigen. Gods kostelijke ironie! In Hongarije begint het gereformeerd onderwijs van de grond te komen en begint men zelfs het handwerk van christelijke politiek te leren (al betekent de jongste verkiezingsuitslag een terugslag).

Nee, onze gebeden voor Oost-Europa zijn niet onverhoord gebleven. God houdt zijn grote doel in het oog. Wij ook?

Eerste liefde; desillusie

In de donkerste jaren van het neostalinisme voelden velen van ons zich betrokken bij het reilen en zeilen van de christenen in Oost-Europa. Die betrokkenheid uitte zich in voorbede, in het zenden van brieven, kaarten, kleding en literatuur en sommigen staken zelf de grenzen over om de broederschap daar met vriendschap en praktische hulp een hart onder de riem te steken. Zeer velen maakten regelmatig hun giften over naar Oost-Europa-organisaties.

Maar na de Omwenteling stokte die giftenstroom plotseling. Waarom? Ging het de milde gevers bewust of onbewust om de val van het communisme en achtten ze dat grote doel nu bereikt? Zulke christenen moeten wel bitter teleurgesteld zijn, nu na de val van het communisme de heksendans is uitgebroken.

En inderdaad hoor je om je heen de doffe tonen van de desillusie: "Toen het IJzeren Gordijn scheurde, meenden we dat het allemaal in orde zou komen – en nu...". Christenen weten beter. Een christen heeft, als het goed is, maar één doel voor ogen, het doel van God zelf: de komst van zijn Koninkrijk. Wie meende dat *de afwezigheid van het communisme* een mooi (voorlopig) einddoel was, kan zich nu teleurgesteld en moedeloos van Oost-Europa afwenden. Wie Gods doel in het oog houdt, *de aanwezigheid van Christus als Heer*, weet dat het werk nu pas echt begonnen is.

De christenen in Oost-Europa hebben onze steun nu harder nodig dan ooit. Om hun eigen kerkelijk leven weer op te bouwen (in Hongarije bijvoorbeeld is er een generatie 'tussenuit gevallen'), om hun kinderen christelijk onderwijs te kunnen geven, om door evangelisatie de leegte bij hun landgenoten te vullen, om een zuurdesem te

kunnen zijn in hun verwoeste, geestelijk leeggeroofde, samenlevingen. Wat een kansen hebben zij – maar ook: wat een moeite kost hen dat! Wat een kansen hebben *wij* om hen daarbij behulpzaam te zijn, als medewerkers in hun dienst aan het evangelie! Door onze gebeden, onze brieven, onze financiële steun aan Oost-Europa-organisaties, en (als we daartoe in de gelegenheid zijn) door het kiezen van onze vakantiebestemming. Juist persoonlijke kontakten worden door de broederschap daar zo enorm op prijs gesteld.

Samenleving

En dan is er nog het maatschappelijke aspect: het deelnemen aan de wederopbouw van een verwoeste samenleving. Gereformeerden hebben, in tegenstelling tot bijvoorbeeld baptisten, altijd een sterke visie daarvoor gehad: participeren in de samenleving en daarvoor (politieke) verantwoordelijkheid op zich nemen. In de meeste landen van het nieuwe Oost-Europa hebben christenen op dat terrein op het moment weinig kansen. De oude Orthodoxe staatskerken zijn de klap van de Omwenteling intussen te boven en zij maken zich sterk om de rol van de communistische partij over te nemen en het lege huis te domineren. In Bulgarije en Roemenië wordt de Orthodoxe Kerk officieel staatskerk. In de Kaukasus zie je hetzelfde gebeuren. In Rusland hebben Orthodoxe geestelijken hun greep op plaatselijke politieke leiders weten te verstevigen, zodat evangelische christenen worden dwarsgezet. In die landen wordt de positie van protestantse christenen langzaamaan moeilijker en lijkt politieke participatie onwaarschijnlijk. Waar de valse kerk stevig in het zadel komt te zitten, worden bijbelgetrouwe christenen langzaamaan naar de rand van de samenleving geduwd. En soms er overheen.

In Hongarije ligt de situatie anders. Daar is geen machtige Orthodoxe Kerk, en ook de Katholieke Kerk is er geen machtsfactor zoals in Polen. Hongarije heeft een gereformeerd verleden. Er liggen daar kansen voor de gereformeerden. Maar het gereformeerde leven is ernstig verzwakt uit de jaren van communistische overheersing tevoorschijn gekomen. Ligt er voor ons, nederlands(e) gereformeerden, een taak om te versterken wat er nog van over is en lange tijd dreigde te sterven (Openb. 3:2)?

Nederland en Hongarije

Nederland en Hongarije hebben beide een gereformeerd verleden. Daardoor bestaan er sterke banden tussen gereformeerden daar en hier. Die banden waren er al in de tijd van de Republiek

der Zeven Verenigde Nederlanden. Ook toen verleenden nederlands gereformeerden steun aan hun vervolgd broeders uit Hongarije.

In 1675 voltrok zich in het westen van Hongarije een drama. Op een kerkelijke vergadering werden alle predikanten gesommeerd het katholieke geloof te belijden en deel te nemen aan de heilige mis. Zij die trouw bleven aan het 'Sola Scriptura', raakten in gevangenschap. Sommigen van hen moesten, juist als de Israëlieten in Egypte, stenen sjuwen voor de bouw van burchten. Anderen werden naar Italië getransporteerd en daar verkocht als galeislaaf. De helft van hen overleefde het transport niet. De overlevenden werden in 1676 door admiraal Michiel de Ruyter uit de galeien bevrijd en vonden gastvrijheid in de Republiek. De Ruyter, die twee maanden later zou sneuvelen in een oorlog tegen de Engelsen, zei zelf over deze gebeurtenis: *"Veel overwinningen heb ik in mijn leven al bevochten tegen allerlei vijanden, maar mijn heerlijkste triomf is deze, waarmee ik de onschuldige dienaren van Christus van hun ondragelijke lasten heb bevrijd."*

Uit die tijd stammen de banden tussen Hongaarse en Nederlandse gereformeerden. Een van de bevrijde predikanten ging aan de universiteit van Franeker theologie studeren. In de loop der tijd zouden velen zijn voorbeeld volgen: veel Hongaarse studenten kwamen hun opleiding volgen in Harderwijk, in Franeker (tot 1795), in Utrecht (op het Stipendium Bernardinum), en later in Kampen en aan de V.U. Op het Domplein in Utrecht is de gevel van het Academieggebouw nog een reliëf te zien van de Hongaarse 'peregrinus' (pelgrim) op weg van Debrecen naar Utrecht.

De Nederlandse theologie heeft een blijvende invloed uitgeoefend op de ontwikkeling van het Hongaarse gereformeerde leven. In 1924 kwam de eerste Hongaarse student naar Kampen, waar de gereformeerden hun Theologische Hogeschool hadden. En de eerste buitenlander die aan de Vrije Universiteit in Amsterdam een eredoctoraat ontving, was een hoogleraar in de theologie uit Boedapest, de bekende Jenő Sebestyén.

Toen in 1947 in Boedapest de communisten de macht overnamen, kwamen nog maar weinig theologanten naar Nederland. Maar na de opstand in '56 ontvluchtten veel studenten aan allerlei faculteiten hun land en vonden hun plaats aan Nederlandse universiteiten. En toen in de jaren zeventig het politieke klimaat milder werd, nam het aantal 'legale' studenten uit Hongarije weer toe.

Hulp op maat

Deze gemeenschappelijke geschiedenis legt ons als Nederlands(e) gereformeerden een sympathieke last op de schouders. Als Nederlanders willen wij graag de hele wereld helpen, maar daardoor raken onze eerste liefdes en onze sterkste broederbanden nogal

eens op de achtergrond. Daar licht de televisie ons niet over vóór; wél soms het Nederlands Dagblad, waaraan ik een deel van de hierboven vermelde informatie ontleend heb. Voor mij persoonlijk is de pen het sterkste wapen waarmee ik mijn Hongaarse gereformeerde broeders en zusters van dienst kan zijn. Die Hongaarse gereformeerden zijn over heel Oost-Europa verspreid: ze wonen niet alleen in Hongarije zelf, maar ook in Tsjechië, Slowakije, Transsylvanië (Roemenië), de Karpaten (Rusland) en de Oekraïne. Ik besloot contact op te nemen met een kleine, uiterst efficiënt werkende stichting, die al zo'n dertig jaar zonder enige ophef de Hongaarse broederschap steunt en een coördinerende functie vervult t.o.v. nog kleinere stichtingen en plaatselijke comiteetjes. De 'uitvalsbasis' en het 'munitiedepot' van deze stichting bevinden zich in de generaalsbuurt van een voorstad van Den Haag, waar eens een beroemde Vrede werd gesloten: ergens tussen Voorburg en Delft (40 jaar communisme heeft ons geleerd voorzichtig te zijn met het geven van al te duidelijke aanwijzingen). De medewerkers van deze stichting zijn geen dromers en ze houden zich niet bezig met brede analyses – alleen met 'hulp op maat'. Een slechtere 'journalist' dan bovengetekende hadden ze dan ook niet kunnen treffen. Toch wordt mijn verzoek om een interview niet afgewezen; integendeel, ik word zelfs vriendelijk ontvangen. Gelegenheid tot het stellen van vragen krijg ik niet, daarmee zou ik het vuur van mijn gastheer getemperd hebben. Evenmin krijg ik de kans iets op te schrijven, dat geeft maar onnodig oponthoud. Twee en een half uur lang geeft mijn gastheer mij antwoorden op vragen waar ik nooit aan gedacht zou hebben. In die twee en een half uur ben ik van die kleine stichting gaan houden... en daar gaat het maar om. Je kunt alleen over een onderwerp schrijven, als je er liefde voor hebt opgevat.

Begin volgend jaar hoop ik een paar losse artikelen te wijden (geen serie) aan het Hongarije-werk van de *Stichting Steun Buitenlandse Christenen*, afgekort *Stichting S.B.C.* Door dik en door dun zijn de medewerkers van deze (nederl. gereformeerde) stichting trouw aan die 'piëtistische' Hongaarse gereformeerden die al die jaren van vervolging trouw zijn gebleven zijn gebleven aan de HERE en aan zijn dienst. Veracht de dag der kleine dingen niet...

Noot

1 Oost-Europa, hoe moet de leegte gevuld worden? (Opbouw, 2 februari 1990). Zie ook de instruerende artikelen van P.J. van Kampen over dit onderwerp!

Er zijn veel soorten geheimschrift die eigenlijk helemaal niet zo moeilijk zijn als je de code kent. Je hebt vast wel eens gehoord van het morsealfabeet. Op schepen gebruiken ze hier een seinsleutel voor, maar je kunt ook een fluit gebruiken. De punt is een kort signaal en de streep een lang fluitsignaal, ook kun je met je armen seinen, één arm uitstrekken is een punt en beide armen een streep. Bij een doof- blinde kunnen de letters in de handpalm worden getikt. In gevangenis werden de morsesignalen vaak op de muur getikt om boodschappen door te geven. Jullie krijgen nu van mij het morse alfabeth en daarna een boodschap. Sterkte met het oplossen.

A -	N -	0 ----
B -..	O ---	1 ----
C -.-	P -.-	
D -..	Q -.-	3 -.-
E .	R -	4 -.-
F -.-	S ...	5
G --	T -	6 ----
H	U -.-	7 -.-
I ..	V -.-	8 ----
J -.-	W -	9 ----
K -.-	Y -.-	
M --	Z -.-	

oproep -.-
wachtteken -.-
vergingssing
vraagteken -.-
sluit.-.-

Bij het schrijven komt na elke letter een streep /
en na elk woord een dubbele streep

G. Wijkhuizen van Vuuren

De namen die in de zandloper moeten worden ingevuld zijn: Ahinoam, Manoaah, Haman, Haan, Aan, Na, A, As, Sla, Laïs, Salim, Misaël en Elisama.

In dat huis daar woont een vrouw

Ytje Veefkind Eenkhoorn, Krommenie

Bijrijder

Altijd als ik alleen in de auto stap, gaat hij naast me zitten. Als we met z'n tweeën zijn zit hij waarschijnlijk op de achterbank. En als de kinderen meerijden – ik weet niet waar hij dan zit – misschien er tussenin, of mogelijk zelfs in de kofferbak. Ik let dan niet zo op hem, al weet ik dat hij er heus wel is. Hij moet er gewoon zijn, dat is nu eenmaal zijn werk. Dat hij naast me zat, merkte ik voor 't eerst op toen ik op een donkere novemberavond alleen een vervelend eind moest rijden. Ik was bij een vriendin op bezoek geweest. Zij had een paar weken geleden te horen gekregen dat ze niet zoveel tijd van leven meer had. Wat samenstelling en leeftijd betreft heeft ze net zo'n gezin als ik.

Die avond zou ik eerst bij ze eten. Het was heel gezellig, heel ontspannen. Alsof er niets aan de hand was. Na 't eten deden de kinderen de afwas. Zij gingen op bed liggen en ik zat er naast. We praatten met elkaar, als altijd. Over onze gezinnen en allerlei andere 'gewone' dingen die, sinds we 'het' wisten, zulke kostbare dingen bleken te zijn. En toen kwam, als terloops, haar toestand ter sprake. Gewoon de nuchtere feiten. Gewoon man en paard. En vooral niet triest, niet zielig. En zeker geen vroom woord van mijn kant. Want ze was het er nog niet mee eens. Als het zin had wilde ze nog vechten. Er lag hoe dan ook een moeilijke weg voor haar. Angst en pijn en aftakeling. Het zou in de loop van de komende maanden wel duidelijk worden. En dan zou het haar wel gegeven worden, afstand te kunnen doen. Zoveel vertrouwen had ze wel. Maar nu hebben we dit moment nog, en dat is goed. 'Fijn dat je er bent.'

Ik keek haar aan en probeerde mijn stemming aan te passen aan de hare. Ze was altijd in staat om mij uit mezelf te halen. Een gesprek met haar maakte mij meestal vrolijk. Dat kwam door haar ontwapenende, directe manier van doen. Zelfs nu, terwijl ik dus eigenlijk heel treurig was om haar, zaten we toch samen te lachen. Toen ik wegging liet ze me uit, liep mee naar de auto. We namen afscheid, gewoon, alsof we elkaar spoedig weer zouden zien. Toen ik de auto startte keek ik nog even opzij. Haar gezicht,

vaal in het licht van de straatlantaarn – lachend – zie ik nu voor me terwijl ik dit schrijf.

Ik reed de stad uit, het donker in. Vóór mij 150 kilometer autoweg tot mijn warme gezellige huiskamer, man, kinderen, gezondheid, toekomst. Om maar een paar dingen te noemen van de geweldige geschenken die een mens in dit leven kan ontvangen. En die zo vanzelfsprekend geaccepteerd worden. Maar die breekbaar zijn, bréékbaar. Toen, op dat moment, vol opgekropte emoties en tollende gedachten, ontdekte ik dat ik niet precies wist waar ik reed. Paniek kwam in me op: misschien was ik wel aan 't spookrijden, mijn hart ging als een gek tekeer van plotselinge angst. Maar ik durfde in het donker niet aan de kant van de weg te gaan staan. Op dat ogenblik wist ik opeens dat hij naast me zat. Het was een gedachteflits van me, maar een reddende. Ik zag de weg en ik reed, of liever gezegd, hij deed me rijden. Want ik moest naar huis, maar hoe kon ik er komen zonder zijn hulp, treurig en verward als ik was. Dus praatte ik maar tegen hem. Dat kon, want er was verder niemand. En hij luisterde geduldig naar me, zwijzaam, onzichtbaar. Hij was van de afdeling bescherming, wist ik. Hij ging altijd mee, maar nu voor 't eerst merkte ik hem op. Ik vroeg of hij iets wist van de regeling boven, met betrekking tot iemands dood. Ik kende wel mensen die er eerder voor in aanmerking kwamen dan mijn vriendin, die niet gemist kon worden in haar gezin. Maar hij gaf geen antwoord – wist het ook niet. Hoorde alleen maar aan en zorgde ervoor dat ik tenslotte mijn straat inreed, mijn huiskamer binnenkwam, mijn dierbaren zag.

Sedert die tijd kan ik niet meer om hem heen. Ik wil dat ook niet. Hij is er altijd, vooral als ik alleen rijd. Mijn engel.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Maastricht

Het scribaat berust thans bij de heer F. Mast, Mockeborg 14, 6228 CR Maastricht, tel. 043-612 993.

Stichting Steun Geref. Kerken in Frankrijk

Secretariaatswisseling: afgetreden als bestuurslid van de Stichting ds. G. v.d. Brink, Veenendaal. Het secretariaat werd overgenomen door: mevr. E.

Adema, Vangstraat 10, 8081 BT Elburg, tel.: 05250-85 268.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

Het scribaat berust thans bij de heer S. Huizinga, Medemblikhof 39, 6843 BV Arnhem, tel.: 085-813 032.

Wijziging secretariaat Zendingscommissie NGK Utrecht/Houten

Met ingang van 21 november jl. is mevr. A.E. (Alies) Zandbergen, secretaresse van de Zendingscommissie van de Ned. Geref. Kerken Utrecht/Houten. Haar adres is: Juffaseweg 64, 3522 HE Utrecht, tel.: 030-884 110.

Radiokerkdienst zondag 18 december 1994

Op zondag 18 december wordt een kerkdienst uitgezonden uit de NGK te Voorthuizen. Voorganger is ds. C.A. Versluis. Uitzending geschiedt op Radio 5 van 17.00 uur tot 18.00 uur. Cassettes van deze dienst kunnen besteld worden bij Stichting 'De Brug', Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten, tel.: 03210-13 673.

Verhuisbericht ds. P. Kurpershoek

Per 15 december is verhuist ds. P. Kurpershoek van Assen naar Söderblomstraat 266, 2131 GS Hoofddorp. Tel.: 02503-43 304, fax: 02503-35 306.

Ned. Geref. Kerk van Leerdam

Het correspondentieadres van de kerkeraad (kerkelijk bureau) is: de heer D. Wakker, Dillenburg 9, 4141 JL Leerdam, tel.: 03451-13 581.

Ontmoeting Geref. – Ned. Geref. Heerenveen

Op 10 nov. hadden afgevaardigden van de Geref. Kerk en Ned. Geref. Kerk van Heerenveen hun jaarlijkse ontmoeting; dit keer in de Goede Herder kerk aan de Oude Veenscheiding. Op deze jaarlijkse ontmoetingen wordt bij toerbeurt door één van beide kerken een onderwerp ter bespreking ingeleid. Dit keer was het de beurt aan de Ned. Geref. Kerk.

Was de vorige keer 'de tucht' onderwerp van bespreking, nu ging het gesprek over 'de grenzen van de kerk'. Ds. Muller leidde dit onderwerp in. Zijn inleiding mondde uit in de vraag naar de betekenis van en de binding aan de belijdenis (de drie algemene belijdenissen en de drie Formulieren van Enigheid).

In een geanimeerd en af en toe zelfs spannend gesprek o.l.v. br. Luth kwamen af en toe duidelijke verschillen boven tafel. Van gereformeerde zijde werd vooral het tijdgebonden karakter van de belijdenis benadrukt; van ned. geref. zijde werd met name gewezen op de noodzaak van duidelijkheid en betrouwbaarheid in een gereformeerde kerk. Van beide zijden werd opgemerkt dat bepaalde van de belijdenis afwijkende leringen in een gereformeerde kerk eigenlijk niet getolereerd kunnen worden.

Aan het einde van dit, in een goede sfeer verlopen, gesprek werd voor een volgende ontmoeting het onderwerp 'verzoening' afgesproken. Ds. Van der Sluis zal dit onderwerp dan namens de Geref. Kerk inleiden.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

De kerkeraad deelt mede dat candidaat W. van der Wind uit Acquoy het op hem uitgebrachte beroep heeft aangenomen.

Greet Rietkerk

Op zaterdag 31 dec. zal Pieter van Kampen voor de EO-radio een interview hebben met Greet Rietkerk. Dokter Rietkerk is momenteel met verlof in Nederland (Heerenveen) en hoopt in de loop van 1995 naar Eritrea te vertrekken. Zij kwam onlangs terug uit Kenia, waar zij verscheidene jaren als arts werkzaam is geweest. Het interview wordt 's morgens om 11.02 uur uitgezonden via Radio 5.

Zending op Soemba

Giro 1687238 Hazerswoude

Door een groot legaat en de bijdragen van individuele broeders en zusters, totaal ruim f 26.000,00, werd met bijdragen van de Kerken van f 62.650,- het tekort vorig jaar beperkt tot f 1.466,-.

Ondanks enkele noodkreten dit jaar ziet het er nu veel slechter uit: per 1 december was er van de Kerken ontvangen f 39.600,- en van particulieren f 11.518,-. Totaal f 51.118,-. Beno digd in 1994 f 92.000,-.

Op 1 dec. was er dus, met slechts nog een maand te gaan, een tekort van ca. f 41.000,-.

Het legaat van 1993 buiten beschouwing latend zullen de individuele bijdragen dit jaar minstens zo hoog zijn als vorig jaar, zodat het extreme tekort aan de Kerken is te "danken".

In december en begin januari gebeurden voor onze Kas bijna elk jaar wel wonderen. Maar zo diep gezonken als dit jaar is het nooit geweest.

J.H. Bosman

Onder andere(n)

Kerken stappen mogelijk over van IKON naar EO

Vier van de vijf kerkgenootschappen die samenwerken in de Zendtijd voor de Kerken (ZVK), overwegen van de IKON over te stappen naar de EO. Het betreft de Gereformeerd-Vrijgemaakte Kerk, de Christelijk-Gereformeerde Kerk, de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Unie van Baptistenge-

meenten, die menen dat ze qua 'geestelijke verwantschap' bij de EO beter af zijn. Dr. Paul van der Laan, van de Broederschap van Pinkstergemeenten inventariseert welke 'niet-aangesloten' vrije gemeenten in aanmerking zouden komen voor dit initiatief. De Evangelische Alliantie is gevraagd die gemeenten – als zij dat wensen – binnen ZVK te vertegenwoordigen. Aanleiding vormde de formele vernieuwing van de zendtijdaanvraag, die nodig is geworden door het in werking treden van de nieuwe Mediawet. De Bond van Vrije Evangelische Gemeenten blijft liever bij de IKON. De EO staat positief tegenover een mogelijke overstap. Met de kerken zijn al enkele oriënterende gesprekken gevoerd. Zo zou de EO als produktie-organisatie de ZVK kunnen gaan vullen, meldt de EO-voorlichter Ruud Kraan.

Start '24 uur Hongerkuur 1995'

Uitgaande van World Vision. Een persconferentie op donderdag 24 november a.s. om 9.00 uur is het startsein van de '24 uur Hongerkuur 1995'. Dan geven twee deelnemers van de jongerenactie '24 uur Hongerkuur' van afgelopen jaar een persconferentie in de perskamer op Schiphol bij terugkomst van hun studiereis naar Cambodja. Nely Bouma (18 jaar/uit Birdaard, Frsl.) en Volkert Oostwouder (19 jaar/uit Amersfoort) hebben van 14 tot 24 november projecten van World Vision in Phnom Penh bekeken, onder andere een kinderziekenhuis en aidsvoorlichtingsprojecten. De Evangelische Omroep maakt opnames tijdens deze studiereis.

De actiedag van de '24 uur Hongerkuur 1995' is 15 maart. Jongeren eten die dag 24 uur niets en laten zich daarvoor sponsoren door familie en vrienden. De opbrengst van deze jongerenactie zal wederom aan bovengenoemde projecten worden besteed. Afgelopen jaar bedroeg de opbrengst van deze jongerenactie f 675.000,-.

World Vision Cambodja ontvangt ereprijs van regering.

World Vision Cambodja is onlangs onderscheiden door de Cambodjaanse regering als christelijke hulpverleningsorganisatie in dit overwegend boedhistische land. World Vision Cambodja is onderscheiden voor de hoogste kwaliteit bij de nationale wederopbouw.

Jongeren en Derde wereld.

Jongeren die aan de Hongerkuur 1993 hebben meegedaan, stellen tijdens de persconferentie vragen aan Nely Bouma en Volkert Oostwouder. Marc Dik (presentator jongeren-programma's) licht namens de Evangelische Omroep toe waarom de EO het belangrijk vindt aandacht te besteden aan de ervaringen van jongeren met de Derde Wereld.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met World Vision en vragen naar Hedwig Streefland. Stichting World Vision Nederland: tel. 033-655111.

Uitreiking EA-vignet bij 15-jarig bestaan Evangelische Alliantie

De Evangelische Alliantie bestond dit najaar 15 jaar, iets wat op 14 november op feestelijke en toch bescheiden wijze werd gevierd met een receptie in Driebergen. Hoewel de EA een stichting is, worden sinds enige jaren halfjaarlijkse vergaderingen gehouden waar deelnemende organisaties en kerkgenootschappen hun inbreng in het beleid leveren. Op 14 november werd bij de behandeling van plannen voor 1995 aan alle EA-deelnemers het EA-vignet met de toevoeging "deelnemer Evangelische Alliantie" uitgereikt. Daarbij werd opgemerkt dat de evangelische beweging – die uiteraard veel groter is dan alleen de EA-deelnemers – zich in toenemende mate profileert in overleg, ontmoeting en samenwerking. "De EA is er" volgens directeur Arnold van Heusden "om de veelkleurigheid, de verschillende invalshoeken, theologische accenten en methoden in samenwerkingsverbanden nog beter tot hun recht te laten komen. De aandacht gaat vooral uit naar evangelisatie, hulpverlening, gemeenteopbouw en gebed." Het logo is geen keurmerk of waarmerk, maar geeft uitdrukking aan een besef van verbondenheid, een bereidheid tot overleg en samenwerking.

Het aantal deelnemers van de EA groeit: 86 organisaties, 6 kerkgenootschappen, 41 plaatselijke gemeenten en rond de 10.000 individuele deelnemers maken er deel van uit. De EA verwacht dat de komende tijd vooral het aantal deelnemende gemeenten en kerkgenootschappen zal toenemen. In aanwezigheid van een groot aantal EA-deelnemenden uit evangelische en reformatorische kring, werd door ds. Evert van der Poll en dr. Ad van der Dussen teruggeblikt op 15 jaar evangelicale samenwerking in Nederland. Voor Van der Poll staat de afkorting EA niet alleen voor Evangelische Alliantie, maar vooral voor 'eigentijds' en 'authentiek'. Voor een eigentijdse invulling van samenwerking op het gebied van gemeentelopbouw en evangelisatie is het nodig terug te gaan naar de authentieke (joodse) wortels van het christelijk geloof, meent Van der Poll.

Van der Dussen voegde hieraan toe dat evangelicale samenwerking in Nederland niet alleen hard nodig is vanwege de voortschrijdende secularisatie, maar tegelijkertijd het gevolg is van een toenemende verlegenheid in zowel reformatorische als evangelische kring over de beperkingen van de eigen kerkrichting. "Het triomfalisme van de kerkelijke loopgravenoorlog is achterhaald", meent hij. „Reformatoren en evangelischen kunnen elkaar in EA-verband als vrienden ontmoeten en kritisch in gesprek gaan, zo is in de eerste 15 jaar gebleken. We hebben daarbij een gezamenlijke vijand: de ootmoed." Ook hij benadrukte het belang van een terugkeer naar de primaire bron, de bijbel, en niet te blijven steken in het herhalen van

(secundaire) reformatorische en evangelische tradities. (ea-pers)

Anderstalige christelijke lektuur

Wie op zoek is naar christelijke lektuur voor buitenlanders, kan in Amsterdam terecht bij boek- en videoshop "de Palmboom", een onderdeel van stich-

ting AWZ Nederland. De winkel heeft met name een uitgebreid assortiment in de talen van de islamitische wereld, zoals Arabisch, Turks, Farsi, Koerdisch etc. Behalve bijbels en boeken zijn er ook video's, cassettes, kaarten, kalenders en brochures.

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag

van 13.00 tot 17.00 uur. Meer informatie:

"de Palmboom", J.J. Cremerplein 2, 1054 TK Amsterdam, tel. 020-6834053

Voor nadere gegevens:

Annie Kingma

Coördinator Promotie

tel. 020-6129061

de straat is hun huis..!

Deze kinderen leven op straat in Kenia. Ze hebben al zoveel meegemaakt. Ze kunnen zich aan niets of niemand meer hechten. Een predikant geeft ze iedere dag te eten, spreekt met ze en probeert ze verder te helpen. "Redt een Kind" maakt dit werk mogelijk. Dit kan als u òns helpt!

geef uw gift nu!
Giro 1599333
bank 37.73.32.860

stichting

redt een kind

Papaverstraat 19, 7731 VS Ommen, Tel. 05291 - 55907
Postbank: 1599333 Inv Stichting Redt een Kind te Ommen
Bank: ABN/Amro te Doorn rek. nr. 37.73.32.860

*Onvoorstelbaar wonderlijk gedaan,
Heer, hoe heerlijk is Uw naam!*

Van de HERE gekregen, een dochter en zusje

ELISABETH CATHARINA
Eline

6 december 1994

Frank en Wilmy Brintjes-van Dorp
Robert-Jan

Esdoornhof 12
8266 GA Kampen
Tel. 05202-23800

Bezoek liefst binnen 14 dagen

Geworteld en gegrond in de liefde, zult gij dan, samen met alle heiligen, in staat zijn te vatten, hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot alle volheid Gods.

Efeziërs 3:17^b-19

Na een langdurige ziekte ontfermde de Here Zich over mijn lieve man, onze vader en grootvader

ADRIAAN VAN 'T HOF

11-7-1923

25-11-1994

L. van 't Hof-van der Wiel

Jans en Luuk

Tine en Wim

Pieter, Arjen en Janny, Lodewijk, Gertrude,
Marnix, Hugo

Gert en Dettie

Marc, David

Louise en Ameling

Joop en Elma

Ad en Saskia

Maartje

Jan Willem en Miranda

Tim

3353 SG Papendrecht
Pontonniersweg 306

De begrafenis heeft dinsdag 29 november op de begraafplaats te Sliedrecht plaatsgevonden.

Steun de EH

Eh, eh, eh...

De EH is zonder twijfel uw steun waard. Want onze hogeschool heeft een belangrijke taak in de huidige en toekomstige maatschappij. Door jonge mensen volgens Gods Woord voor te bereiden op een HBO- of universitaire studie. En de functie die ze na die tijd vervullen in kerk en vooral samenleving. Daarom: twijfel niet maar help de EH metterdaad.

**evangelische
hogeschool**

Drentsestraat 1, Amersfoort, ☎ 033-621731

Giro 23456

Een zachte dood?

In Amsterdam staat een huis. Voor de bewoners ervan het laatste huis dat zij op deze aarde bewonen. Ze zijn ongeneeslijk ziek. Ze hebben bijvoorbeeld AIDS of kanker.

In een samenleving waar de 'aktieve levensbeëindiging' al bij de wet is toegestaan (een zachte dood op 'zorgvuldige' voorwaarden) kunnen deze mensen, in een omgeving waar de Schep- per van het leven belangrijker is dan de 'weloverwogen' overleggingen van mensen, zich op hun sterven voorbereiden.

Het huis kuria is in 1992 opgericht met het doel: Christelijke barmhartig- heid te bieden aan ernstig zieke men- sen. Een huis waar vragen over de zin van het leven in een bijbels perspek- tief staan. Ongedwongen en in een rustige, huiselijke sfeer.

Zowel geestelijk als lichamelijk krij-

gen de mensen alle aandacht en zorg van goed voorbereide vrijwilligers en deskundig medisch personeel. Er wordt gewerkt aan pijnbestrijding en psychische ondersteuning.

De bewoners mogen hun eigen spul- letjes meenemen, ze mogen hun eten uitkiezen en familie en vrienden zijn altijd welkom. Ze hebben hun eigen kamer, waarin zij bepalen wie er wel en wie er niet naar binnen komt.

De dood is niet zacht, maar we kun- nen het sterven wel verzachten als we, in de voetsporen van Christus, elk le- ven als waardevol beschouwen.

Wilt u ons helpen? U kunt stichting kuria financieel steunen. Ook kunt u bewoners en medewerkers van kuria opdragen in uw gebed. Met uw hulp en dat van onze vrijwilligers kunnen we de hulpverlening voortzetten. Bij voorbaat dank!

Valeriusplein 6, 1075 BG Amsterdam. Postbank 8377

Een goeie tip!

Gun uw vrienden en familie eens een grondige kennismaking met *Opbouw*. Dat kan door hen een fraai ontworpen Cadeaubon à f 25,-, goed voor een halfjaar *Opbouw* te geven. Dat gaat als volgt:

- Bestel bij de administratie, mw. M. v. Veelen-Vreugdenhil, Hunze 16, 2911 EH, Nieuwerkerk a/d IJssel (tel. 01803-20205) de cadeaubon.
- Voeg een girobetaalkaart van f 25,- bij of maak dit bedrag over op postbankrekening 404945 t.n.v. 'Opbouw' te Nieuwerkerk a/d IJssel.
- Na ontvangst van het geld wordt de cadeaubon u toegezonden.
- Degene die u met de cadeaubon hebt blij gemaakt, stuurt de onderste helft ingevuld terug, waarna het abonnement begint.

Graag wil ik gebruik maken van de cadeaubon voor een half jaar *Opbouw*. Ik reken erop dat het abonnement na die tijd niet automatisch doorloopt.

naam:

straat, huishr.:

Postcode:

woonplaats:

Datum van inzending:nr.

voor een half jaar

Opbouw